

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskaper
Kandidatuppsats 15 hp | Sociologi | Höstterminen 2009
Programmet för Internationell migration och etniska relationer

Minoritetsspråk och identitet

– en sociologisk studie om relationen mellan
språk och identitet bland judar och tornedalingar

Av: Sara Berggren & Sara Ek
Handledare: Nikolay Zakharov

Sammanfattning

Sedan år 2000 har Sverige fem nationella minoritetsgrupper och fem av staten erkända minoritetsspråk. De nationella minoriteterna är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De nationella minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli, romani-chib och jiddisch. Syftet med denna studie är att undersöka relationen mellan språk och individ i en minoritetsgrupp. Vi har närmare bestämt studerat hur minoritetsspråken, meänkieli och jiddisch, påverkar medlemmar ur den tornedalska minoritetsgruppen samt den judiska. I studien har vi undersökt hur språket påverkar den personliga, språkliga och sociala identiteten. Främst har vi utgått från ett antal teorier som rör identitet på dessa olika nivåer, samt struktureringsteori. Det sistnämnda för att analysera språkbytesprocessen ur ett aktör- och strukturperspektiv. För att genomföra studien har vi använt oss av kvalitativ metod. Vi har genomfört tio djupintervjuer, fem ur vardera minoritetsgrupp. Urvalet har utgjorts av såväl personer som talar ett av minoritetsspråken samt personer som inte gör det. De slutsatser vi kommit fram till är bland annat att betydelsen av språket för de personer vi intervjuat, skiljer sig något mellan grupperna. Den största skillnaden har vi funnit mellan icke jiddischtalande judar och icke meänkielitalande tornedalingar. Vi har funnit att språket fungerar som en viktig symbolisk markör för den kollektiva identiteten inom den tornedalska gruppen. Bland våra judiska respondenter syns inte denna tendens lika tydligt, vilket vi tror beror på att denna grupp har fler grupp-specifika attribut, exempelvis religion och traditioner, som fungerar sammanhållande för gruppen och bidrar till skapandet av gruppidentitet.

Nyckelord: minoritetsspråk, personlig identitet, social identitet, språklig identitet, jiddisch, meänkieli.

Abstract

Since the year of 2000 the Swedish government has recognized five national minority groups and also five minority languages. The national minority groups are Sami people, Sweden-Finns, Tornedalians, Romani people and Jews. The national minority languages are Sami languages, Finnish, Meänkieli, Romani-chib and Yiddish. The purpose of this paper is to investigate the relationship between language and the individual, in a minority group. In more specific terms we have studied how the two minority languages, Meänkieli and Yiddish, affect the members of the two minority groups, the Tornedalians and the Jews, concerning identity. In this paper we have studied what impact the language has on the personal identity, the language identity and the social identity. We have mainly used theories concerning identity in these different levels, and also theory of structuration. The theory last mentioned we have used in order to analyze the process of language-shift, this from the perspective of agency and structure. To carry out this paper, we have used qualitative research. We have done ten depth interviews, with five respondents from each minority group. Our sample consists of both speakers of the minority languages and also non-speakers. One of our conclusions is that for our respondents, the minority language has different impact on the members amongst the different groups. The most significant difference we have found is between the non-Yiddish speaking Jews and the non-Meänkieli speaking Tornedalians. We have found that the minority language is an important symbolic marker for the group-identity amongst the Tornedalians. Amongst our Jewish respondents, we do not see this trend as clearly. We believe that the reason for this pattern is found in the fact that the Jewish group has several group-specific attributes besides language, such as, religion and tradition which functions as a unifying force, thus creating a group-identity.

Key words: minority languages, personal identity, social identity, language identity, Yiddish, Meänkieli.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	
1. Introduktion	1
2. Syfte och frågeställningar	2
2.1 Syfte	2
2.2 Frågeställningar	3
2.3 Avgränsning	3
3. Tidigare forskning	3
4. Teoretiska utgångspunkter	5
4.1 Identitet	5
4.2 Identiteten som konstruktion	5
4.3 Personlig identitet	6
4.4 Språklig identitet	7
4.5 Social identitet	7
4.6 Något om struktureringsteori och språkbytesprocessen	9
5. Bakgrund rörande erkännandet av Sveriges fem nationella minoriteter och minoritetsspråk	10
5.1 Sveriges nationella minoriteter	10
5.2 Vikten av att behandla frågor rörande nationella minoriteter	12
5.3 Språkbytesprocessen	12
5.4 Judarnas historia i Sverige och synen på språket	13
5.5 Tornedalingarnas historia och synen på språket	13
6. Metod	14
6.1 Motivering av metodval	14
6.2 Urval	15
6.3 Genomförande av intervjuerna	17
6.4 Bearbetning av empirin	18
6.5 Bedömning av datakvalitén	19
7. Analys av resultatet	21
7.1 Språkbruk – språkanvändandets påverkan på den personliga identiteten	21
7.2 Språkets olika funktioner – det mångfacetterade språket och dess inverkan på den språkliga identiteten	26
7.3 Effekten av minoritetsstatuserkännandet på grupp och individnivå – särskiljandets värde och olikhetens plats i majoritetssamhället	31
8. Slutsats och diskussion	35

8.1 Varför använder minoriteterna sitt språk trots att dessa grupper kan svenska och har funnits i Sverige i flera generationer? Bär språket med sig andra funktioner?	35
8.2 Vad har påverkat minoritetsmedlemmarnas inställning till språket?	36
8.3 Hur har statens erkännande av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken påverkat individ och grupp?	37
Referenser	40

Bilaga 1 Intervjufrågor till meänkielitalande
Bilaga 2 Intervjufrågor till jiddischtalande
Bilaga 3 Intervjufrågor till icke-meänkielitalande
Bilaga 4 Intervjufrågor till icke-jiddischtalande

1. Inledning

Språket är människans viktigaste verktyg för att kommunicera med andra människor och för att få vardagen att fungera i praktiken. Förutom detta har språket ytterligare funktioner. Vissa språk lär vi oss för att kunna kommunicera landsöverskridande, för att kvalificera oss för ett visst arbete eller för att den nya kärleken talar ett främmande språk. Vissa språk får vi med oss redan som barn och det är med hjälp av detta språk vi först kommer att förstå världen. Modersmålet är ofta det språk med vilket kommunikationen inom familjen sker och det språk man förknippar med trygghet. Språkets vidare funktioner kan ge en känsla av tillhörighet med dem som talar samma språk. Ett språk signalerar varifrån talaren kommer och språket kan bära på känslor av både positiv och negativ karaktär, som exempelvis stolthet eller skam. Det språk som är förknippat med det egna ursprunget är ofta sammanlänkat med den kultur man vuxit upp inom. Modersmålet kan med andra ord påverka uppfattningen om den egna individen och uppfattningen om den grupp man ingår i.

I Sverige finns det idag fem grupper som sedan år 2000 har nationell minoritetsstatus (proposition 1998/99:143). Samtliga av dessa grupper har ett språk som erkänts av staten som nationellt minoritetsspråk. Vi tror att dessa minoritetsspråk, som för vissa har fungerat som modersmål, har betydelse för den personliga identiteten och även för upplevelsen av gruppidentitet.

Samtliga av de fem nationella minoritetsspråken står idag inför en oviss framtid. Den svenska staten har under lång tid bedrivit en stark assimileringspolitik vilket lett till att de nationella minoritetsspråken idag är inne i en långt gången språkbytesprocess (SOU 2006:19, s.61). Denna process innebär att minoritetsspråken ger vika för majoritetsspråket svenska. Vi vill i denna studie lyfta fram relationen mellan språk och identitet ur ett nationellt minoritetsperspektiv. Med språkbytesprocessen som ingångsport vill vi studera minoritetsspråkets påverkan på medlemmar av de nationella minoritetsgrupperna idag. Framst vill vi titta på hur identiteten påverkas både på grupp- och individnivå.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Vårt syfte med denna undersökning är främst att studera hur tillgången till eller frånvaron av ett minoritetsspråk påverkar medlemmar ur minoritetsgruppen identitetsmässigt. Det är som sagt till stor del genom sitt modersmål som individen först kommer i kontakt med den egna kulturen och mycket av den trygghet man associerar med sitt ursprung och sitt hem sitter i det språk man först talat. Vi ser att identiteten och språket är nära sammanblandade och att förändringar i språkanvändandet påverkar identitetsuppfattningen både på individnivå och på gruppnivå. Förutom detta undersöker vi även vilken upplevd påverkan det nationella minoritetsstatuserkännandet och erkännandet av minoritetsspråken har för individen och gruppen.

Vi har valt att studera de nationella minoritetsgrupperna tornedalingar och judar. Båda dessa grupper har egna minoritetsspråk vilka har erkänts av staten som nationella minoritetsspråk, nämligen meänkieli och jiddisch. Utöver detta har dessa grupper en historisk bakgrund som skiljer sig mycket åt mellan varandra. Det huvudsakliga syftet är att studera upplevelsen av minoritetsspråkets inverkan på identiteten men eftersom vi studerar två grupper kommer dessa inom vissa aspekter även att jämföras för att lyfta fram eventuella skillnader eller likheter.

Det var först i och med att riksdagen ratificerade propositionen *Nationella minoriteter i Sverige* (1998/99:143) som meänkieli erkändes vara ett eget språk. Medan jiddisch länge ansetts vara ett språk som talats gränsöverskridande i flera länder har meänkieli alltid varit knutet till ett visst geografiskt område och länge endast setts som en finsk dialekt (Hyltenstam 1999, ss. 98-133). Under utredningen av vilka språk som skulle få nationell minoritetsstatus i Sverige var både jiddisch och meänkieli omdiskuterade (proposition 1998/99:143). Anledningen till detta var att jiddisch inte ansågs ha talats under tillräckligt lång tid i sträck i Sverige samt att meänkieli av vissa, som tidigare nämnt, ansågs vara en dialekt av finska. Med dessa två grupper som utgångspunkt studerar vi om språket har skiljande betydelser för grupperna och för medlemmarnas identitetsuppfattning.

Efter viss efterforskning är vi av den uppfattningen att jiddisch och meänkieli är de två av de fem nationella minoritetsspråken som det genomförts minst studier av i en svensk kontext. Detta är ytterligare ett skäl till varför vi valt att skriva om dessa två språk.

2.2 Frågeställningar

Vi har valt att genomföra en kvalitativ studie där vi utgår ifrån hur ett antal respondenter från vardera grupp subjektivt upplever vad minoritetsspråket betyder för dem och hur tillgången eller avsaknaden av språket påverkar deras identitet. Vi intervjuar alltså både personer som talar minoritetsspråket och personer som inte talar språket men som ingår i minoriteten. För detta syfte har vi formulerat följande frågeställningar:

- Varför använder minoriteterna sitt språk trots att dessa grupper kan svenska och har funnits i Sverige i generationer? Bär minoritetsspråket med sig andra funktioner?
- Vad har påverkat minoritetsmedlemmarnas inställning till språket?
- Hur har statens erkännande av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken påverkat individ och grupp?

2.3 Avgränsningar

Som tidigare nämnts studerar vi de två nationella minoritetsgrupperna judar och tornedalingar och då främst dessa två gruppers minoritetsspråk i relation till gruppmedlemmen. Vi har avgränsat oss till att endast studera respondenter ur dessa två grupper då vi ansett att en totalstudie av samtliga fem nationella minoritetsgrupper skulle blir allt för tidskrävande. För att givande slutsatser ska kunna tas krävs det av ett kvalitativt tillvägagångssätt att intervjuerna är djupgående och informativa. Avgränsningen att intervjua totalt tio stycken respondenter ur två minoritetsgrupper gjordes av det skäl att vi ville kunna genomföra längre och mer djuplodande intervjuer.

Konsekvenserna av att endast studera två grupper är att vi endast kan uttala oss om just dessa två grupper. Några övergripande mönster, angående upplevelsen av hur identiteten påverkas av minoritetsspråken bland de nationella minoriteterna, går alltså inte att göra. Det går heller inte att utesluta att en jämförelse av till exempel tornedalingar och samer, vars historiska och geografiska förutsättningar liknar varandra, hade gett annorlunda resultat.

3. Tidigare forskning

Relationen mellan nationella minoritetsspråk och vad dessa betyder för den aktuella minoritetens uppfattning om den egna identiteten har det skrivits en del om inom en sociologisk kontext. Detta gäller dock endast delvis för de två specifika nationella minoriteterna och minoritetsspråken vi valt att skriva om, judar och tornedalingar samt jiddisch och meänkieli. Inom den allmänna språkvetenskapen har det dock genomförts ett antal studier på närliggande teman. Om den tornedalska minoriteten har det bland annat skrivits om i en avhandling vid namn *Language*

attitudes and social identity – oppression and revival of a minority language in Sweden (Winsa 1998). I denna sociolingvistiska avhandling diskuteras, i jämförelse med en studie genomförd på 1960-talet, om tvåspråkighet fortfarande värderas lågt i området eller om debatten angående tornedalsfinska (idag meänkieli) har ändrat den allmänna inställningen. Resultatet visar bland annat att inställningen till språket delar upp befolkningen i två läger. Det svenska språket dominerar mer och mer i området men på senare tid har en attitydförändring skett och språket har till viss utsträckning börjat ses som en positiv markör för den kulturella identiteten. *Reversing language shift in the far north* är en annan avhandling som handlar om språkbyte i norra Sverige och Finland (Huss 1999). Något som har påverkat det finska språkets överlevnadsmöjligheter mycket, menar författaren till denna avhandling, är den skam som länge har förknippats med språket. Den svenska assimileringspolitikerna har starkt påverkat hur folket i Tornedalen ser på sin finska, meänkieli. En mer positiv attityd mot språket finns dock bland de yngre generationerna. Dock kan en konflikt uppstå mellan yngre språkidkare, som vill uttrycka det från majoritetssamhället kulturellt avskiljande, och de äldre, som under hela sitt liv försökt förtränga sin minoritetsidentitet. I avhandlingen *Både finsk och svensk – modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850-1939* beskrivs ur ett historiskt perspektiv hur den nationella och etniska identiteten bland tornedalingar påverkades av modernisering och nationalism (Elenius 2001). Språkbytet från finska till svenska påverkades starkt av svenska-policyerna i skolan men även samhället utanför skolan påverkade språkbytet. Avhandlingen *Tvåspråkighet, tänkande och identitet* handlar om hur ett minoritetsspråk påverkar identiteten bland finlandssvenska barn ur ett psykologiskt perspektiv (Virta 1994).

Vad gäller tidigare forskning som berör relationen mellan jiddisch och identiteten har vi endast funnit ett fåtal texter. En sociologisk avhandling som inte handlar om just jiddisch men som handlar om den judiska identiteten är *Den föränderliga identiteten – om identitetsförändringar hos den yngre generationen polska judar som invandrade till Sverige under åren 1968-1972* (Illicki 1988). Denna studie visar att trots att judarna hade en väldigt stark polsk identitet i ursprungslandet, där de var nästintill helt assimilerade, blev den polska identiteten efter flytten till Sverige, förminskad och den judiska identiteten djupare. En annan studie i en svensk kontext som delvis handlar om jiddisch och identitet är rapporten *Jiddisch – språk utan land men med hemvist i Sverige* som skrivits som underlag för regeringens arbete att ta fram en minoritetspolitisk proposition (Sznajderman-Rytz 2007). Rapporten visar att relationen till jiddisch som den talande upplever, berör flertalet andra områden än det rent lingvistiska. Jiddischkulturen har marginaliserats i det svenska majoritetssamhället och många talare har därför övergivit den egna traditionen och identiteten och

mer och mer avstått från att uttrycka sig på det som i många fall är modersmålet. Generationer har länge känt ett starkt krav på assimilering och därför övergett den egna kulturen, för att på så sätt åtnjuta acceptans i samhället och på personlig nivå. Detta har medfört att inställningen till den egna kulturen är splittrad bland den judiska gemenskapen och att många har upplevt utanförskap och en känsla av mindervärde. Vidare visar studien att många judar i Sverige idag vill utveckla den egna kulturen och återta det egna språket samt att praktisera de egna traditionerna.

Denna kortfattade forskningsredovisning ger en viss överblick över vad som skrivits i ämnet rörande judars och tornedalingars uppfattning och inställning till respektive minoritetsspråk samt hur detta påverkar den egna identiteten i Sverige. Några av avhandlingarna är komna till åren och flera av avhandlingarna är skrivna ur andra utgångspunkter än den sociologiska. Detta är två av skälen till att vi menar att vår studie kan, om än i begränsad utsträckning, synliggöra ytterligare en aspekt av hur relationen mellan språk och identitet påverkar individen och gruppen. En sociologisk studie som dessutom jämför meänkielitalare/icke-talare och jiddischtalare/icke-talare har inte genomförts i en svensk kontext varför vi anser att vår studie kan tillföra ytterligare kunskaper inom området.

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Identitet

Identitetsforskning bedrivs inom många vetenskapliga fält, däribland psykologi, filosofi, etnologi och sociologi. Beroende på disciplin kan begreppet innehålla olika dimensioner. Språkets funktion och innebörd för den självupplevda identiteten på olika nivåer är det centrala för denna studie. I vårt försök att kartlägga detta mångtydiga begrepp redogör vi här nedan för ett antal olika teorier om identitet som fungerar som våra teoretiska utgångspunkter. Med hjälp av dessa olika beskrivningar av identiteten analyserar vi vår empiri för att på ett tydligt sätt kunna synliggöra kopplingen mellan minoritetsspråk och identitet. I analysen av vårt resultat utgår vi främst från identitet på tre olika nivåer: personlig identitet, språklig identitet och social identitet. Detta för att lyfta fram olika aspekter av identiteten och hur den förändras och formas för individen samt gruppen. Nedan följer resonemang kring den grundläggande utgångspunkt vi har i studien, att identiteten är konstruerad.

4.2 Identiteten som konstruktion

Identiteten kan ses som essentialistisk eller icke-essentialistisk (Woodward 1997, s. 11). Det essentialistiska perspektivet utgår från att det exempelvis inom en grupp finns ett antal

karaktäristika som samtliga medlemmar i gruppen delar och som inte förändras med tiden. Det icke-essentialistiska perspektivet utgår från olikheter och likheter som karaktäriserar individer både inom gruppen men också mellan personer från andra grupper. Detta synsätt ser identiteten som föränderlig beroende på tid och rum, identiteten konstrueras med andra ord efter situationsenliga förutsättningar.

Inom sociologin refererar man ofta till roller eller rolluppsättningar, dock kan en distinktion mellan roller och identiteter göras (Castells 1997, s. 21). Individen och gruppen kan anta ett flertal identiteter. Roller kan ses som något som definieras utifrån sociala normer, som struktureras av institutioner i samhället. Identitet däremot självkonstrueras utifrån urskiljningsprocesser för att på så sätt skapa *mening* (Castells 1997, s.20 jmf. Hall 1997). Roller kan ses som det som organiserar funktioner och identitet kan ses som det som organiserar mening. Identitet kan beskrivas som en process där mening uppstår utifrån kulturella attribut. Dessa attribut anses av individen eller en grupp, vara viktigare än andra källor för att skapa mening (Castells 1997, s.20). I detta fall likställs mening med individens *symboliska identifikation* med det syfte ett visst *handlande* har. Exempelvis kan språkinlärning ses som ett exempel på *symbolisk identifiering*. Aktören *handlar* för att lära sig ett språk då detta har ett identifierande syfte. Vem det är som konstruerar en kollektiv identitet och i vilket syfte, är avgörande för det symboliska innehållet i den kollektiva identiteten, samt det symboliska innehållets mening för dem som identifierar sig med gruppen eller inte gör det. Identitet konstrueras utifrån delar av historia, geografi, biologi, kollektiva minnen, individuella fantasier, religiösa uppenbarelser med mera (Castells 1997, s. 21). Vi återkommer till hur identitet kan konstrueras på gruppnivå utifrån detta resonemang under avsnittet om social identitet nedan.

4.3 Personlig identitet

Den personliga identiteten handlar om hur en person upplever att den skiljer sig från andra i samma grupp där personen själv ingår. Personlig identitet innefattar också den egna uppfattningen gällande individens egenskaper samt känslan av att vara sig själv och att känna igen sig själv i olika kontexter och över tid. Oftast är känslan av att vara sig själv ingenting man reflekterar över, när detta sker är det således oftast för att vi har förlorat känslan av oss själva, vår identitet, eller känner osäkerhet inför att göra detta (Virta 1994, ss. 22-23). En uppdelning av den personliga identiteten som ofta används inom sociologin är George Herbert Meads ”Me” och ”I”, på svenska ”mig” och ”jag”(Mead 1976). I denna uppdelning står *jag* för den emotionella, kreativa, fantasifulla och till viss del omedvetna delen av den personliga identiteten. Jaget verkar i situationer och sammanhang där nya omständigheter kräver ett nytt tankesätt eller nya lösningar. Jaget är alltså situationsbaserat

och kan överaska. *Mig* står för den medvetna, sociala samt reflekterande delen, det är också i denna del som personens uppfattning om sig själv baserat på tidigare erfarenheter av roller, situationer, värderingar och andra individer uppstår. Den sociala och reflekterande delen av självet, *mig*, ger människan förmågan att sätta sig in i en annans ställe. Detta fenomen innebär förmågan att kunna anta *den generaliserade andres* roll (Mead 1976). Genom att överta den generaliserade andres roll kan individen förutse hur andra kommer att reagera på dennes agerande. I en interaktion mellan två människor är det möjligt att rent konkret ta den andres roll, medan man i interaktionen med en grupp måste föreställa sig gruppens generella reaktion och det är det som är innebörden i begreppet *den generaliserade andre*. Genom att individen kan föreställa sig andras generella reaktioner leder detta i förlängningen till att begreppet, *den generaliserade andre*, innefattar samhällets normer och värderingar. För att fungera i samhället bör individen följa dessa normer och värderingar.

4.4 Språklig identitet

Språklig identitet överlappas ofta med etnisk identitet eller kulturell identitet, detta då språket har funktioner som går utöver det rent kommunikativa. Exempelvis kan språket ha ett stort kulturellt värde för individen. Viktiga grunder för identifikationen med den språkliga identiteten är språk, kultur, tradition och geografisk bakgrund (Virta 1994, s.23). Den språkliga identiteten innefattar känslan av att vara sig själv när man talar ett språk och vad det innebär att tillhöra en språkgrupp. Faktorer som stolthet och skam i samband med språket är betydande för den språkliga identiteten (Virta 1994, s.24). En person kan beroende på språkkompetens välja att manifestera en viss identitet eller att dölja den. Språkkunskap är exempel på ett sådant attribut som i vissa situationer ger individen ett val att uttrycka den identitet man i den situationen vill manifestera (Dencik & Wikberg 1984 se Ilicki 1988, s.109). Om det exempelvis i ett visst sammanhang premieras att vara ”svensk” så kanske en tvåspråkig person väljer att manifestera sin svenska identitet genom att tala ”ren” svenska utan brytning.

Manifestering av identitet genom en viss representation av olikhet har varierande funktioner (Hall 1997). Ett sätt att resonera kring olikhet, är att olikhet är grundläggande för att mening ska uppstå. För att exempelvis förstå en egenskap så måste den skilja sig från en annan egenskap för att få innebörd och mening. Olikhet kan även vara avgörande för kulturell mening då kultur är beroende av att särskiljande attribut kan kategoriseras i system.

4.5 Social identitet

Den sociala identiteten beskriver på vilket sätt hur en individ upplever att den liknar andra i sin

grupp och hur denna grupp skiljer sig från andra grupper. Denna identitet är en form av kollektiv identitet som exempelvis kan innefatta etnisk identitet. Till synes gemensamma egenskaper binder gruppen samman, vilket dock inte betyder att medlemmarna i gruppen inte kan ingå i flera grupper samtidigt. Henri Tajfel (1974) myntade begreppet social identitet och han menar att individen i vår sorts samhälle strävar efter att uppnå en positiv bild av sig själv. Den sociala identiteten är uppbyggd av fyra komponenter vilka är social kategorisering, social identitet, social jämförelse samt psykologisk särprägel. Social kategorisering kan beskrivas som individens behov av att kategorisera in den sociala omgivningen på ett sätt som blir meningsfullt för individen. Den sociala identiteten kan beskrivas som en individs självuppfattning angående kunskapen om en tillhörighet till en specifik grupp, samt vad denna tillhörighet betyder för individen känslomässigt. Social jämförelse beskriver den jämförelse individen gör för att kunna skilja den egna gruppen från andra grupper. Dessa tre fenomen skapar psykologisk särprägel mellan olika grupper och anledningen till att detta fenomen uppstår beror på människans behov av social identitet och social ordning. Individens önskan att uppnå en positiv självbild skapas på gruppnivå genom att jämföra den egna gruppen med andra och strävan efter att uppnå en positiv bild av den egna gruppen. Uppnås en positiv bild av den egna gruppen fungerar denna grupp trygghetsgivande och bildar en referensgrupp för individen, vilket leder till att gruppidentitet och grupployalitet uppstår. Människan ingår i ett flertal referensgrupper och det är först när någon av dess grupper hamnar i konflikt som det uppstår identitetsproblem. Antingen kan individen överge den grupp man tillhör som uppfattas som negativ, eller så kan individen arbeta för att förändra den egna eller andras negativa uppfattning av gruppen (Tajfel 1974). Relationen mellan en minoritetsgrupp och majoritetsgrupp kan ta sig olika uttryck. Om minoriteten övertar majoritetsgruppens referenser kallas detta ackulturation eller assimilation (Ilicki 1988, s. 114). Om minoritetsgruppen antar majoritetsgruppens eventuella negativa åsikter om den egna gruppen, innebär detta att en negativ identitet för minoritetsgruppen skapas. Går minoritetsgruppen istället åt det motsatta hållet och börjar arbeta för att förändra en negativ uppfattning som finns bland majoritetsgruppen om den egna minoritetsgruppen, kallas detta för nationell eller etnisk mobilisering.

I det andra teoretiska avsnittet ovan beskrev vi identitet som konstruktion. För att utveckla resonemanget återger vi här hur tre identiteter utifrån detta resonemang kan konstrueras på gruppnivå. Utgångspunkten är att identitetskonstruktion alltid sker under påverkan av olika maktrelationer (Castells 1997, ss. 21-22). Den *legitimerande identiteten* är införd av samhällets institutioner för att rationalisera deras dominans över individer. *Motståndsidentitet* uppstår från aktörer som befinner sig i underläge efter att makten har nedvärderat eller stigmatiserat gruppen.

Motståndet består i att agera mot de principer som råder i samhället. *Projektidentitet* innebär att individer bygger en ny identitet med hjälp av kulturella attribut som de har tillgång till, för att på detta sätt förändra den position de har i samhället. I förlängningen eftersträvas en omvandling av hela samhällsstrukturen.

Som vi tidigare poängterat så går det inte att dra några absoluta skiljelinjer mellan de olika indelningarna av identiteter, utan personlig, språklig och social identitet överlappar varandra. Detta är även till viss del fallet i vår analys av resultatet. För en minoritetsmedlem är överlappningen ännu tydligare då minoriteter, och även invandrare, oftare *utifrån* kategoriseras efter sin gruppidentitet, exempelvis i egenskap av judar eller tornedalingar, än sin personliga identitet (Virta 1994, s. 23). Eftersom minoritetsmedlemmen ständigt definieras utifrån sin etniska, kulturella och sociala gruppidentitet ser många medlemmar av minoritets- eller invandrargrupper sin gruppidentitet som starkt känslomässigt laddad och som en stor del av den personliga identiteten.

4.6 Något om struktureringsteori och språkbytesprocessen

En faktor som är gällande för både den judiska och den tornedalska gruppen är att båda gruppernas minoritetsspråk är inne i en språkbytesprocess vilket innebär att de riskerar att dö ut i Sverige (SOU 2005:40, s.316; SOU 2006:19, s.61). Detta fenomen tror vi påverkar minoritetsmedlemmarna och deras uppfattning av språket och identiteten. För att analysera språkbytesprocessen utgår vi ifrån Anthony Giddens (2003) struktureringsteori. Giddens försöker i sin struktureringsteori sammansmälta uppdelningen mellan aktör och struktur. Utgångspunkten kommer från den handlingsteoretiska traditionen. Kritik riktas mot det handlingsinriktade perspektivet, som exempelvis etnometodologin och fenomenologin då dessa perspektiv lägger för liten vikt vid de strukturella villkorens begränsande inverkan (Giddens 1984/1986 se Lundin 2004, ss. 44-56). Samtidigt kritiserar även de strukturorienterade inriktningarna som funktionalismen och strukturalismen, vilka inte tar tillräcklig hänsyn till den meningsskapande individens inverkan. För att skapa en förklaring som inte utgår från motsättningen mellan aktören och strukturen utgår Giddens istället från vardagliga sociala praktiker. Med dessa praktiker menas vanor och rutiner som vardagen innehåller. Utgångspunkten i struktureringsteorin är att människor, genom att genomföra de sociala praktikerna, bidrar till att samtidigt reproducera och förändra de sociala villkoren. Individen handlar ofta efter kollektiva rutiner eller vanor som lämpar sig i vissa situationer och de är därför mer eller mindre omedveten om bakomliggande motiv. Först när handlandet plötsligt avbryts tvingas individen att förklara sitt motiv med handlingen, för att kunna fortsätta med den. Genom sitt handlande utövar individen en viss makt. Detta i och med att individen förmår att

reflexivt alternera sitt handlande, då denne kan välja mellan olika alternativ. Om människan tappar denna förmåga att göra skillnad upphör han eller hon att vara aktör. Struktur definieras som människans användande av regler och resurser i vardagen. Om en handling upprepas tillräckligt ofta i det vardagliga handlandet, blir denna handling sedimenterad vilket leder till att system uppstår. Dessa sociala praktiker bildar på så sätt sociala institutioner. Till skillnad från strukturer har system en mer beständig karaktär som sträcker sig utanför människans medvetande och minne.

5. Bakgrund rörande erkännandet av Sveriges fem nationella minoriteter och minoritetsspråk

5.1 Sveriges nationella minoriteter

Sveriges riksdag erkände i december 1999 fem olika grupper som nationella minoriteter (SOU 2006:19). Dessa fem nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Samtliga gruppers minoritetsspråk erkändes samtidigt som nationella minoritetsspråk. I och med detta infördes minoritetspolitiken som ett nytt politikområde och de nationella minoriteternas kultur och språk ska nu erkännas som en viktig del av det svenska kulturarvet samt att arbetet för språkets bevarande ska utökas. De uppsatta målen för den svenska minoritetspolitiken är:

- att ge skydd för de nationella minoriteterna
- att stärka deras möjligheter till inflytande
- att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Samtidigt som dessa beslut fattades beslutade även Sveriges riksdag att Sverige skulle ratificera Europarådets konventioner om minoriteter: *Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och *Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter*. Dessa konventioner innebär att Sverige har folkrättsligt förbundit sig att arbeta för att främja de nationella minoriteternas kulturer och språk. Tre av minoritetsspråken gavs ett starkare skydd i Sverige enligt del III i minoritetsspråkskonventionen. Detta eftersom att dessa språk historiskt sett anses ha geografisk anknytning i Sverige då de används och har använts länge inom ett visst geografiskt område. Språken samiska, meänkieli och finska fick alltså starkare skydd i och med att två nya minoritetsspråkslagar upprättades. Dessa lagar trädde i kraft den 1 april år 2000. Utöver att staten fattat politiska beslut angående att de nationella minoritetsspråken bör stödjas, så har statusen som nationell minoritet även inneburit starkare rättigheter för minoritetsgrupperna. Som tidigare nämnts, är språken samiska, finska och meänkieli styrkta i lag. Samer och tornedalingar kan exempelvis

kräva att i kontakt med myndigheter och domstol inom viss förvaltningsregion (ett antal kommuner i Norrbotten och Lappland), kommunicera på samiska respektive meänkieli. Dessa grupper kan även kräva att minoritetsspråket talas inom äldreården samt barnomsorgen inom de specifika förvaltningsområdena. Den minoritetsgrupp som har fått starkast självstyrande rättigheterna är samerna som genom Sametinget har viss självbestämmanderätt, bland annat angående rennäringen (SOU 2006:19).

De fem nationella minoriteterna har valts ut efter ett antal kriterier. Konventionens kriterier för minoritetsspråk är:

- att de av hävd använts i ett visst territorium inom en stat av medborgarna i den staten (inte invandrarspråk)
- att de är språk som är annorlunda än det eller de officiella språken i den staten (inte dialekter) (*Kulturutskottets offentliga utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur* 2007/08:RFR24, s. 8, hädanefter 2007/08:RFR24).

Följande kriterier räknas upp för vad en nationell minoritet enligt ramkonventionen är:

- den ska vara en urskiljbar minoritetsgrupp
- den ska ha en specifik kultur
- den ska ha en tydlig självidentifikation
- den ska ha en historisk kontinuitet – gruppen ska ha funnits i landet i minst några generationer (2007/08:RFR24, s. 9).

I arbetet för att ta fram propositionen argumenterades det för att meänkieli endast var en finsk dialekt och att jiddisch inte har talats i landet under tillräckligt lång tid i sträck. I regeringens proposition *Nationella minoriteter* 1998/99:143 föreslog dock regeringen samiska, sverigefinska, meänkieli, romani-chib och jiddisch som nationella minoritetsspråk och som nationella minoriteter föreslogs samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Regeringen tog i propositionen hänsyn till lokala, regionala och akademiska remissyttranden samt minoritetsgruppernas egna yttranden. Som argument för att jiddisch skulle anses vara en nationell minoritet angavs bland annat att jiddisch på ett onaturligt sätt förminskats på grund av förintelsen. Som argument för att meänkieli skulle anses vara ett eget språk och inte en variant av finska hänvisades till språkliga, historiska och kulturella särdrag hos den tornedalska gruppen samt gruppens arbete för att värna det

egna språkets särart. Regeringens proposition blev riksdagens beslut (2007/08:RFR24, s. 10). I SOU 2006:19 framhålls att den psykologiska betydelsen för de nationella minoriteterna att de blivit erkända är stor.

5.2 Vikten av att behandla frågor rörande nationella minoriteter

Riksdagens beslut att erkänna fem grupper som nationella minoriteter innebär ett tydligt ställningstagande mot den tidigare politiken där assimileringstankegångar var det gällande. I SOU 2006:19 förs ett antal argument fram för att tydliggöra varför dessa frågor är viktigt för landet i stort. Det första argumentet handlar om Sveriges långa tradition av att värna mänskliga rättigheter och arbeta mot diskriminering. Ett andra argument handlar om den demokratiserande effekten, detta då minoriteterna får utökad inflytande i frågor som berör dem. Det tredje argumentet handlar om vikten av att bibehålla individers identiteter. I artikel fem i ramkonventionen står det att Sverige ska verka för att öka minoriteternas möjlighet att ”bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv” (SOU 2006:19, s. 59). Dessa delar av identiteten är centrala för hur man uppfattar sig själv, hur man förhåller sig till sin familj, till samhället samt hur man värdesätter sin kultur. På så vis blir varje kränkning av en persons språk eller kultur även en kränkning mot dennes identitet. Ett fjärde argument för varför minoritetspolitik är viktig utgörs av faktumet att regeringen anser att de nationella minoriteterna utgör en del av Sveriges kulturarv i och med minoriteternas långa historiska närvaro i Sverige. Det sista argumentet för varför frågor som rör minoriteter är viktiga, handlar om att dessa frågor påverkar en stor andel människor inom Sverige. Ungefär en halv miljon människor tillhör någon av de fem nationella minoriteterna som finns i Sverige. Av dessa utgör tornedalingar cirka 50 000 personer och judar cirka 25 000 personer (SOU 2006:19, s. 61).

5.3 Språkbytesprocessen

Den assimileringspolitik som Sverige fört mot minoriteter och invandrare genom historien har medfört att minoritetsspråken utsatts för starka prövningar (SOU 2006:19, s. 61). Minoritetsspråken i Sverige är idag inne i en språkbytesprocess som innebär att minoritetsmedlemmar går över från att prata minoritetsspråket till att istället tala majoritetsspråket, svenska. Ett flertal faktorer påverkar denna process och dessa faktorer förekommer i relationen mellan minoriteten och majoriteten, interna förhållanden inom minoriteten samt individuella talares val av språk och värdering av språket. När en språkbytesprocess är fullbordad kan detta leda till en språkdöd vilket ofta sker genom så kallad domänförlust (SOU 2006:19, s. 62) vilken innebär att ett språk som anses ha högre status sakta men säkert tar över de olika domäner där ett språk med lägre status fortfarande används.

När ett språk främst används inom den privata sfären och mer bland de äldre än bland unga anses språket gått långt i språkbytesprocessen. Även om detta är fallet bland många av Sveriges minoritetsspråk finns det tecken på att en revitalisering börjat ske bland vissa av språken, alltså att språkbytesprocessen håller på att vända (SOU 2006:19, s. 63).

5.4 Judarnas historia i Sverige och synen på språket

Judar har invandrat till Sverige i tre eller fyra olika perioder (Boyd & Gadelii 1999, ss. 312-316). De första judarna kom till Sverige från Centraleuropa redan på 1700-talet. Den andra perioden av judisk invandring började i slutet av 1800-talet, denna gång från Östeuropa. Den tredje invandringsperioden inträffade under 1930-talet och var en följd av den ökande nazismen och förföljelsen av judar. Efter andra världskriget anlände en stor grupp judar som överlevt koncentrationslägren, dessa var uppemot 12 000. De som blev kvar i Sverige av denna grupp har betytt mycket för bevarandet av jiddisch och de judiska traditionerna (Boyd & Gadelii 1999, s. 314). Under 1950- och 1960-talen flydde judar från östeuropeiska länder så som Ungern och Tjeckien, på grund av förföljelser i samband med att dåvarande Sovjetunionen anföll länderna. Under 1960-talet flydde polska judar till Sverige undan det så kallade sexdagarskriget. Den judiska invandringen under 50- och 60-talen bestod med andra ord av ungersk, polsk och tjeckisktalande judar där de flesta behärskade jiddisch (Boyd & Gadelii 1999, s. 314). Språkets ursprung är omtvistat, men jiddisch tros ha uppkommit bland judar från nordfrankrike och England som var bosatta i det germansktalande Rhen-området, runt år 900-1000 (Boyd & Gadelii 1999, ss. 307-309). Ett vanligt missförstånd är att jiddisch skulle vara en variant av tyska, den har till och med kallats judetyska. Detta stämmer inte då jiddisch, till att börja med, existerar i olika former som dialektalt skiljer dem från varandra. Språket anses generellt bygga på tre olika komponenter, dessa är: hebreisk/aramaiska, romanska och germanska. Förutom dessa tre anses jiddisch även vara inspirerat av slaviska språk (Boyd & Gadelii 1999, ss. 307-309). Jiddisch talas idag i Sverige i första, andra och även till viss del i den tredje generationen judar som invandrat till Sverige (Boyd & Gadelii ss. 314-315). De aktiva talarna består främst av överlevare från andra världskriget som idag är i pensionsåldern, samt de som anlät till Sverige på 1950- och 1960-talet. Det finns idag flera organisationer i Sverige som verkar för bevarandet av jiddisch och judiska traditioner. En av de största föreningarna är *Sällskapet För Jiddisch och Jiddischkultur* som har funnits i över 50 år (Boyd & Gadelii 1999, s. 317).

5.5 Tornedalingarnas historia och synen på språket

År 1809, när Finland efter att ha tillhört Sverige i 600 år blev under ryskt herravälde, drogs

landgränsen mellan Sverige och Finland om. Detta resulterade i att området Tornedalen, som bestod mestadels av finskspråkiga invånare, delades i en svensk del och en finsk del (Hyltenstam 1999, ss. 98-100). Förutsättningarna för människorna på de båda sidorna om landgränsen blev då väldigt olika. För invånarna på den finska delen innebar den nya landgränsen att deras modersmål blev starkare och integreringen till det finska samhället förefaller ha skett utan större dramatik. På den svenska sidan såg det annorlunda ut. Det finska språket utsattes för stora påtryckningar och finskan talades mestadels i informella sammanhang då den helt enkelt inte godkändes i Sverige. Invånarna i Tornedalen tvingades att lära sig svenska. De nationalistiska strömningar som drev genom Sverige och övriga Europa gjorde att de finstalande i Sverige pressades ännu hårdare, eftersom en nation förväntades ha ett enat språk. Detta ledde i sin tur att all skolundervisning i Sverige bedrevs på svenska, och så förblev det ända in på 1970-talet. Att finskan inte accepterades som språk i Sverige, ledde till att den finska som ändå pratades blev mer och mer influerad av det svenska språket. Detta innebar tillslut att det inom den finstalande gruppen växte fram negativa tankar kring språket, som att det inte skulle vara "riktig" finska, utan bara "tornedalsfinska". Tornedalsfinskan fick en mycket låg status jämfört med det svenska språket och på 1940- till och med 1960-talet bedrevs en språkbytesprocess för att utplåna det finska språket. Precis som många andra minoritetsgrupper i Europa påverkades också tornedalingarna av den etniska väckelsen runt 1970-talet (Hyltenstam 1999, s. 131). För befolkningen i Tornedalen innebar det ett ökat intresse för att bevara det egna språket, *meänkieli* (förut tornedalsfinska), som betyder *vårt språk*. I samband med detta började *meänkieli* användas inom skolväsendet och vetenskapen om språket spreds utanför den egna gruppen. *Meänkielis* status har påverkats mycket av debatter kring huruvida *meänkieli* ska klassas som ett språk eller som en finsk dialekt (Hyltenstam 1999, ss. 132-134).

6. Metod

6.1 Motivering av metodval

Metodval bör ske utifrån vilken sorts frågeställning man söker svar på. För samtalsintervjuer finns ett antal olika användningsområden, exempelvis när forskaren ger sig in på utforskade fält, när syftet är att utveckla teorier eller begrepp, när forskaren vill göra en teoriprövning eller när studien ska fungera som ett komplement till annan forskning (Esaiasson m.fl. 2007, ss. 284-289).

Ytterligare ett användningsområde är när man som forskare vill veta hur människor själva uppfattar sin värld. En forskningsintervju kan genomföras i detta syfte när man vill förstå ett fenomenets mening genom den intervjuades beskrivning av sin livsvärld (Kvale 1997, s. 13). Då vårt syfte är att få ta del av hur människor själva uppfattar att de påverkas av sitt minoritetsspråk använder vi oss av denna sorts kvalitativa intervjuform.

I intervjusituationen utgick vi från en intervjuguide med cirka 20 förutbestämda frågor. De första frågorna i guiden rör frågor som beskriver personen, exempelvis personens ålder, bakgrund och yrke. Dessa frågor använde vi dels för att vi ville få en bild av den person vi intervjuade men även för att personen inledningsvis skulle vänja sig vid intervjusituationen och inte bli avskräckt av ”tunga” frågor på en gång (Esaiasson m.fl. 2007, s. 298). Frågorna som följde på detta handlar om hur personen själv uppfattar språket och använder det samt frågor om hur individen upplever minoritetsstatuserkännandet. Intervjuguiderna mellan de fyra olika respondentgrupperna skiljer sig något åt då de till viss del är anpassade till de olika gruppernas historik och specifika situation. I utformandet av vår intervjuguide föreställde vi oss först vilka teman som kunde tänkas besvara våra frågeställningar och uppfylla vårt syfte. Utifrån dessa generella tematiseringar av ämnet utformade vi sedan frågor som kunde tänkas belysa våra teman. Intervjufrågor kan bedömas både tematiskt och dynamiskt (Kvale 1997, ss. 121-122). De tematiska frågorna täcker upp de forskningsområden man vill belysa och de dynamiska frågorna är utformade för att en dynamik ska uppstå mellan intervjuaren och respondenten. När vi bestämde frågornas utformande och följd hade vi i åtanke att intervjun skulle flyta på naturligt och dynamiskt. Eftersom att vi båda var närvarande vid intervjutillfällena försökte vi se till att en av oss hade kontroll på att vi belyste våra forskningsområden och att intervjun inte ”svävade ut” för mycket, medan den andre hade en mer dynamisk roll och exempelvis kände av vilka frågor som kunde tänkas vara känsliga.

6.2 Urval

Vårt urval består av 10 respondenter. I Sverige registreras inte etnicitet eller språkkunskap i offentliga register. Vi har därför inte kunnat utgå från något register och därför heller inte kunnat göra något slumpmässigt urval. På grund av dessa förutsättningar har vi valt att dels använda oss av så kallat snöbollsurval och dels har vi tillgått vårt egna kontaktnät. Snöbollsurval innebär att de respondenter forskaren kommer i kontakt med i sin tur kan ge vidare tips på lämpliga kontakter (Esaiasson m.fl. 1997, s. 216). När vi i inledningsfasen började söka efter respondenter kontaktade vi olika judiska och tornedalska föreningar som finns i Stockholm. Föreningarna hittade vi på internet och vi kontaktade dem via e-post eller telefon. Samtliga respondenter som talar något av minoritetsspråken, har vi fått kontakt med på detta sätt eller genom snöbollsurval utifrån dessa kontakter. De föreningar vi kontaktat är: Tornedalingar i Stockholm (Svenska Tornedalingars Riksförbunds lokalavdelning), Tornedalens folkhögskola, Judiska församlingen i Stockholm, Judiska Ungdomsförbundet i Sverige samt Föreningen för jiddisch och jiddischkultur. De respondenter som inte talar något av minoritetsspråken har vi fått kontakt med genom våra

personliga kontaktnät. Två av dessa respondenter är vänner till en av oss författare. I valet av respondenter bör man ha tre riktlinjer i åtanke. Respondenterna bör vara främlingar, de bör vara relativt få samt att de inte bör vara ”subjektiva” experter på sitt område (Grant McCracken 1988 se Esaiasson m.fl. 1997, ss. 289-290). Vi har försökt att följa dessa riktlinjer men på grund av svårigheter att finna respondenter samt tidsbrist har vi valt att intervjua bekanta trots de svagheter detta innebär för intervjukvalitén. De respondenter som en av oss är närmare bekanta med är Torbjörn Ömalm och Marit Nygård. De problem som kan uppstå när en forskare intervjuar en bekant är främst att viss information kan vara underförstådd och på så sätt blir intervjun inte lika utförlig. För att försöka komma runt detta problem har den av oss författare som är bekant med respondenten, intagit den mer passiva rollen och inte ställt frågorna, utan endast antecknat svaren medan den andre av oss intagit den aktiva rollen som intervjuare. Angående riktlinjen att inte tala med ”subjektiva” experter, då dessa kan tendera att snarare vilja föra fram en specifik åsikt än en egen ärlig upplevelse, har vi varit noga med att i sökande av kontakter framhålla att vi inte sökt jiddisch- respektive meänkieliexperter, utan snarare ”vanliga” personer som har en relation till språket och vill berätta om detta.

Våra respondenter består av tre stycken tornedalingar som är meänkielitalare, tre stycken judar som är jiddischtalare, två stycken tornedalingar som inte talar meänkieli samt två stycken judar som inte talar jiddisch. Våra urvalskriterier har främst baserats på huruvida respondenten talar meänkieli/jiddisch eller inte. Utöver detta kriterium har vi försökt att finna respondenter från olika generationer samt att de är av olika kön. Eftersom syftet med uppsatsen är att analysera hur minoritetsspråket påverkar minoritetsmedlemmen, har vi valt att intervjua både talare och icketalare av språket, för att på så sätt belysa båda perspektiven av hur språket påverkar identiteten. Nedan följer en kort presentation av våra respondenter:

Deanne Mannelid: talar jiddisch, är 54 år, arbetar som psykiatriker, bosatt i Stockholm, född i Sverige, föräldrarna kommer ursprungligen från Polen.

Lennart Blecher: talar jiddisch, är 57 år, arbetar som systemutvecklare i Riksdagen, nuvarande bosatt i Malmö, född i Sverige, mamman kommer från Polen, pappan är född i Sverige och är av judisk börd.

Hela Nasielski: talar jiddisch, är 83 år, är pensionerad, bosatt i Stockholm, född i Polen och kom till Sverige år 1947.

Vanessa Marko: talar inte jiddisch, är 22 år, studerar retorik, bosatt i Stockholm, född i Sverige, båda föräldrarna är födda i Sverige men har ursprung från Ungern och Polen.

Daniel Israeli: talar inte jiddisch, 27 år, arbetar inom byggbranschen, bosatt i Stockholm, född i Sverige, pappan kommer från Israel och mamman är svensk.

Christina Hedström: talar meänkieli, är 62 år, är pensionär, bosatt i Stockholm, född i Pajala, kom till Stockholm 1964, ordförande i föreningen Tornedalingar i Stockholm.

Irene Muskos: talar meänkieli, är 51 år, jobbar som folkhögskolelärare i meänkieli, bosatt i Svanstein i Tornedalen, båda föräldrarna kommer från området.

Bertil Isaksson: talar meänkieli, är 52 år, arbetar som reporter på Sveriges Radios tornedalska redaktion i Pajala, bosatt i Pajala, båda föräldrarna kommer från området.

Marit Nygård: talar inte meänkieli, är 26 år, studerar till lärare, för närvarande bosatt i Stockholm och flyttade dit år 2005, föräldrarna kommer från Tornedalen, närmare bestämt från Kaunisvaara och Lovikka.

Torbjörn Ömalm: talar inte meänkieli, är 28, arbetar som musiker, för närvarande bosatt i Stockholm och flyttade dit år 2004, föräldrarna kommer från Satter som ligger sju mil öster om Gällivare.

6.3 Genomförande av intervjuerna

Vi deltog båda två vid samtliga intervjuer och turades om att ställa frågor (aktiv roll) respektive anteckna (passiv roll). Detta för att inte riskera att vi i intervjusammanhanget skulle avbryta varandra eller att respondenten skulle känna sig trängd med två ”aktiva” intervjuare. Intervjuerna genomfördes på olika platser och vi anpassade oss i första hand efter vart respondenten ville bli intervjuad. En intervju skedde på respondentens arbetsplats, en intervju skedde under den frivilliga dagverksamheten på det judiska äldreboendet i Johanneshov, tre stycken intervjuades hemma hos respondenterna och ytterligare två intervjuades hemma hos en av oss författare. Två av intervjuerna med tornedalingar skedde över Skype (videosamtal över internet) respektive högtalartelefon. Även en av intervjuerna med en jiddischtalande skedde över Skype. De intervjuer som genomfördes med videosamtal upplevde vi fungerade lika väl som en personlig intervju. Intervjun med hjälp av högtalartelefon hade den nackdelen att vi inte kunde läsa av respondentens kroppsspråk, vilket är betydande i en intervjusituation där vikten av att respondenten känner sig bekväm är stor. Vi upplevde dock att personen vi intervjuade på detta vis, kände sig relativt bekväm då denne svarade mycket utförligt och gav intryck av att inte känna sig illa till mods, stressad eller trängd. Samtliga de sju intervjuer som genomfördes ansikte mot ansikte upplevde vi som bekväma och att respondenterna var intresserade av vår studie. Vi försökte ha i åtanke de missförstånd som kan uppstå till följd av ålderskillnaden mellan oss och vissa av respondenterna. Exempelvis försökte vi anpassa vårt språk efter intervjusituationen. När vi besökte äldreboendet framhöll vi att intervjun

var helt frivillig. Den som ställde upp på intervjun var inte boende på hemmet utan deltog i den frivilliga dagverksamheten. En av respondenterna bestämde möte med oss på sin arbetsplats. Detta skulle kunna vara en stressig miljö men vi upplevde att respondenten avlagt gott om tid för att träffa oss då hon svarade lugnt och utförligt på våra frågor. Samtliga intervjuer antecknades och bandades. De tog mellan 30-60 minuter och intervjuerna transkriberades sedan efter bandupptagningen. Forskaren har i sitt arbete ett ansvar att försöka förutse vilka konsekvenserna kan bli för de personer som är villiga att ställa upp för intervju (Kvale 1997, s. 110). Då vi anser att vårt forskningsfält inte berör direkt känsliga områden så bedömer vi att risken för negativa konsekvenser bland våra respondenter bör vara mycket låg. Samtliga respondenter erbjöds anonymitet och informerades om studiens syfte (Kvale 1997, s. 107). De erbjöds även att få ta del av det slutgiltiga resultatet.

6.4 Bearbetning av empirin

Forskningsprocessen delas i bland upp i att antingen vara teoridrivna eller materialdrivna. Ett givande förhållningssätt kan vara att inte låsa fast sig vid någon av dessa två inriktningar, att alltså inte vara helt induktiv och heller inte helt deduktiv i sitt arbete, utan istället låta dessa två arbetssätt växelverka (Layder 1998). Som forskare kan man på detta vis gå in i ett forskningsfält med vissa teorier i bakhuvudet men ändå försöka hålla sig relativt objektiv inför de mönster den insamlade empirin visar. I vårt arbete har vi varken varit helt teoridrivna eller helt ”grounded theory-inspirerade”, istället har vi haft vissa teoretiska idéer om det forskningsfält vi valt. Dock har vi inte haft några tydliga hypoteser eller förutbestämda teorier kring detta fält. I bearbetningen av materialet har de teorier vi haft i bakhuvudet på så sätt växelverkat med de mönster den insamlade empirin visat. I inledningsfasen av empiribearbetningen strukturerade vi upp materialet genom tematisk analys. Tematisk analys kan användas i forskningsprocessen som ett sätt att se mönster, ett sätt att förklara ett material som inte förefaller ha beröringspunkter, ett sätt att analysera kvalitativ information, ett sätt att systematiskt observera en person, en organisation, en interaktion eller en grupp och slutligen som ett sätt att konvertera kvalitativ data till kvantitativ data (Boyatzis 1998, ss.4-5). Vi har genom tematisk analys till en början lutat mer åt det materialdrivna hållet och genom noggrann läsning och sammanfattning av intervjuerna försökt finna intressanta fenomen och mönster. Dock har vår tematiska analys varken varit helt materialdriven eller helt teoridrivna, utan som tidigare nämnts har de båda arbetssätten växelverkat. Efterhand började teman ta form och vi upptäckte att dessa teman passade väl in i den teoretiska nivåuppdelen som kan göras inom identitetsforskning, nämligen personlig identitet, språklig identitet och social identitet. De tre teman som överensstämde med de tre nämnda teoretiska begreppen kallade vi Språkbruk, Språkets

funktioner (för individen och gruppen) samt minoritetsstatuserkännandets påverkan på grupp och individnivå. Vi delade upp våra respondenter i fyra grupper vilka är meänkielitalande, jiddischtalande, ickemeänkielitalande och ickejiddischtalande. För varje grupp upprättade vi ett dokument med de tre temana. Under de tre övergripande temana förde vi sedan in den relevanta informationen (de koder) vi funnit inom varje grupp, efter sammanfattning, omläsning och diskussion. Dessa fyra dokument fungerade sedan som grund för sammanställningen av resultatanalysen. Teori och empiri byggdes in i varandra på detta vis. Ju längre vi kom i bearbetningen av empirin desto mer uppdagades vilka sorters teorier som kunde vara givande för resultatanalysen. För att belysa hur identiteten i relation till minoritetsspråket formas på individ och gruppnivå, har vi använt oss av ett antal teorier som berör identitet på dessa två plan. Bland vissa sociologiska teoretiker lyfts ofta länken mellan struktur och handling fram som eftersträvansvärt (jmf. Layder 1998; Giddens 2003). Vi menar att detta synsätt är givande för att förstå hur samhällliga processer, som vi till viss del studerar, påverkas av de olika krafterna i den sociala världen. I ett försök att belysa denna dimension har vi analyserat språkbytesprocessen ur ett aktör och strukturperspektiv där vi använt oss av viss struktureringsteori. De slutsatser vi dragit utifrån analysen av resultatet utvecklas vidare i slutsats- och diskussionsdelen. Vi var till en början osäkra på vilka av de fyra grupperna som skulle uppvisa störst likhet och störst skillnad. Resultatet visade att detta beror på vilket område som berörs men i stort fann vi de största skillnaderna mellan de två icke-talande grupperna. Genom att jämföra de olika grupperna med varandra har vi försökt belysa hur grupper med olika förutsättningar kan påverkas av tillgången till eller frånvaron av det egna minoritetsspråket.

6.5 Bedömning av datakvaliteten

En del i säkerställandet av datakvaliteten utgjordes av att vi kontrollerade att våra intervjufrågor uppfattades korrekt. För detta ändamål testade vi intervjuguiden på två personer. Efter testintervjuerna ändrade vi plats på vissa djupa frågor som vi upplevde kom för tidigt i intervju. Utöver detta tog vi även bort ovidkommande frågor. Som tidigare nämnt försökte vi anpassa vårt språk efter intervjusituationen. Vi upplevde i stort att de flesta frågor uppfattades som de var menade att uppfattas, vi var dessutom noga med att innan intervjun påpeka att respondenten när som helst fick avbryta oss om någonting var oklart eller kändes känslomässigt jobbigt. I vår intervjuguide skrev vi in stödord under vissa frågor som vi använde oss av när vi märkte att respondenten inte uppfattade frågan korrekt.

För att kunna belysa vårt forskningsområde ur så många vinklar som möjligt var vår ambition att

spridningen i ålder och mellan könen skulle vara så stor som möjligt. Under vårt sökande av respondenter upptäckte vi dock att det var svårare att få män att ställa upp för intervju än kvinnor. Detta är anledningen till att kvinnor är något överrepresenterade i studien. Som vi redovisat under urvalsrubriken är samtliga respondenter som inte talar något av minoritetsspråken under 30 år, vilket kan avspegla att båda dessa språk inte vanligtvis förs vidare till yngre generationer. Bland tornedalingarna strävade vi efter att välja respondenter som är bosatta i Tornedalen men då det är praktiskt svårt för oss att kunna genomföra intervjuer med personer bosatta långt från Stockholm, har vi valt att även intervjua tornedalingar bosatta i Stockholm. Detta faktum kan påverka respondenternas uppfattning om språket vilket kan vara viktigt att ha i åtanke under läsningen av studien. Individer som befinner sig i en annan miljö än den miljö språket är knutet till, kanske kan tendera att reflektera mer, eller på ett annat sätt, över det egna ursprunget. Det är omöjligt att på förhand veta hur många intervjuer som behövs i en undersökning för att materialet ska bli så rikt som möjligt. I det ideala fallet kan forskaren intervjua respondenter ända tills forskaren uppnår empirisk mättnad, alltså att man genomfört så pass många intervjuer att ingen ny information längre kommer fram. Tyvärr är det sällan forskaren har obegränsad tillgång till tid och resurser (Kvale 1997, s. 99). Vår begränsade tid för denna studie medförde att vi inte hade möjlighet att genomföra fler intervjuer än tio stycken. Ändock anser vi att vi ur dessa intervjuer har fått ett rikt material ur vilket det kan dras vissa intressanta slutsatser.

För att en undersöknings resultat ska kunna värderas som mer eller mindre giltigt bör validiteten och reliabiliteten i studien vara hög. Validitet innebär att forskaren verkligen mäter det denne avser att mäta, att exempelvis studiens frågeställningar blir korrekt operationaliserade så att de motsvaras av intervjufrågorna (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen 2003, ss. 108-109). Reliabilitet innebär att studien är genomförd på så sätt att den är replikerbar av en annan forskare. Hög reliabilitet innebär frånvaro av slumpmässiga fel. Vi anser att vi kunnat dra slutsatser som överensstämmer med syftet och frågeställningarna i studien varför vi menar att validiteten är god. Under arbetet med att tematisera vårt material sammanfattade och kodifierade vi samtliga intervjuer var för sig. I nästa skede jämförde vi varandras koder för att säkerställa att vi båda funnit samma material relevant för studien. Vi använde oss av detta förfarande för att ge studien en hög reliabilitet (Boyatzis 1998, ss. 36-37). Hög validitet, hög reliabilitet samt ett slumpmässigt urval ger en studies resultat hög generaliserbarhet. Dessa tre faktorer är svåra att uppnå genom kvalitativ metod. Dock kan man genom kvalitativ metod bland annat lyfta fram mönster och tendenser som kan styrka teoretiska slutsatser. Vi menar att denna studies slutsatser visar på mönster som kan tillföra ytterligare kunskap inom minoritetsspråksforskning och vad språket betyder för gruppledanden i en svensk kontext.

7. Analys av resultatet

Vi behandlar vårt resultat i tre övergripande teman. Som tidigare nämnts kan man definiera identitet på en rad olika sätt. I vår tematiska uppdelning har vi valt att utgå från personlig identitet, språklig identitet och social identitet. Vi menar att denna indelning tydligt belyser olika aspekter av identitetsupplevelsen för en minoritetsgrupp samt för individen som ingår i denna grupp. Som tillhörande en minoritet i ett majoritetssamhälle påverkas individens identitetsskapande samt identitetsbevarande av den egna personens, gruppens och samhällets inverkan och uppfattning.

Den första temadelen handlar om det personliga språkbruket och den personliga upplevelsen av språket. Detta beskrivs både ur talarnas perspektiv och ur de som inte kan tala språkets perspektiv. Hur har detta påverkat den personliga identiteten? Nästa temadel handlar om språkets funktioner förutom det rent kommunikativa, för gruppen och individen. Återigen återger vi detta ur såväl talarnas som icketalarnas perspektiv. Hur kan dessa olika funktioner påverka den språkliga identiteten? Det tredje temat belyser bland annat erkännandet av den nationella minoritetsstatusens påverkan på grupp samt individnivå, ur icketalares och talares synvinkel. Hur kan detta påverka den sociala identiteten?

Identitet är ett begrepp som är svårt att definiera och det är även ett mångtydigt begrepp, detta gör att våra indelningar inte är absoluta, vilket innebär att de till viss del överlappar varandra. Del ett kallar vi *Språkbruk*, del två *Språkets olika funktioner* och del tre *Effekten av minoritetsstatuserkännandet på grupp och individnivå*.

7.1 Språkbruk – språkanvändandets påverkan på den personliga identiteten

Respondenterna inom de två minoritetsgrupperna som kan tala respektive minoritetsspråk gör detta av olika skäl. Inom meänkieligruppen har samtliga tre respondenter som talar språket haft det som modersmål och har talat språket sedan barnsben. De två respondenterna som talar meänkieli och bor i Tornedalen använder språket i alla situationer. De använder det i arbetet, inom familjen och i umgänget med vänner. Den meänkielitalande respondenten som är bosatt i Stockholm säger att hon talar språket främst när hon åker upp till Tornedalen och hälsar på eller när hon talar med släktingar. Samtliga respondenter menar att de skulle klara sig i vardagslivet även om de inte talade meänkieli i och med att de talar svenska och att de flesta som bor i Tornedalen också kan svenska. Dock menar de att de behöver språket känslomässigt. De uppger att de talar meänkieli för att det är det levande språket och som sagt känslspråket. De associerar språket till trygghet och något de är vana vid.

Respondenten Bertil Isaksson säger ”Det är ju det språket jag lever på och lever med och lever av i många olika bemärkelser[...]Det är känslans språk som jag försöker göra up to date”. Inom den jiddischtalande gruppen ser situationen något annorlunda ut, då två av de tre jiddischtalande respondenterna har lärt sig tala språket i vuxen ålder. Den respondent som har språkets som modersmål säger liksom meänkielitalarna, att hon använder det för att det är hennes modersmål, det språk som förknippas med hemmet och med trygghet och att hon ser det som någonting självklart. De två respondenter som lärt sig tala jiddisch senare i livet associerar även de språket med trygghet men utöver det ser de även språket som ett starkt intresse, något de brinner för. Precis som för meänkielitalarna uppger respondenterna som talar jiddisch att de inte heller *behöver* språket rent praktiskt men att de har djupa känslomässiga skäl att använda det. Lennart Blecher säger att skälet till att han använder jiddisch till 90 % är känslomässigt. Om de inte kunde tala jiddisch skulle de gå miste om glädje, sång, humor och en mentalitet som finns inom jiddischkulturen. Språket ses med andra ord inte som något som man oreflekterat använder, vilket är fallet för modersmålstalarna, utan som något man återerövrar och som på så sätt har en annan betydelse för personen. Lennart Blecher ger denna association till ordet jiddisch:

Det är ju hela den kulturen som uttraderades under världskriget, så det är en känsla av sorg och en känsla av att: Nä fanken, jag ska kunna det här språket! För att visa att nazisterna misslyckades, det är min känsla.

Det här citatet kan illustrera att de som i vuxen ålder lärt sig tala språket, tillskriver språket ytterligare en dimension utöver om man ”bara” hade fått språket som modersmål. Vi menar att de ser språket som ett intresse och som en bärare av kultur och historia. Detta resonemang utvecklas mer i nästa del av analysen. De två jiddischtalare som lärt sig språket i senare ålder, har ändå behärskat språket mer eller mindre passivt, föräldrar eller släktingar har talat det under uppväxten och på så sätt förknippas språket med trygghetskänsla och ”hem”. Vår jiddichska modersmålstalare Hela Nasielski tycker att hon känner sig mer som en judinna då hon kan språket. En av de som återerövrat språket säger att han trots att han är uppvuxen i Sverige ser sin identitet som judisk, han säger att man antingen kan finna sin gemenskap i den israeliska judiska gruppen eller i den europeiska judiska gruppen. Denne respondent manifesterar sin judiska identitet genom att själv finna sin gemenskap i Europa och den mentalitet han menar fanns bland judar före andra världskriget. Språket jiddisch är alltså ett sätt för honom att ta del av denna gemenskap. På samma sätt menar en av våra meänkielitalande respondenter att språket meänkieli är viktigt för att särskilja en tornedaling. Dessutom menar samtliga respondenter att det vore väldigt tråkigt att inte kunna

meänkieli då det öppnar en dörr till Finland och den finska kulturen. En av respondenterna säger att hon skulle känna sig förkrympt utan språket och Christina Hedström känner att hon skulle känna sig utanför gemenskapen när hon besöker släktingar i Tornedalen. Bertil Isaksson uttrycker sig på följande vis angående vad det skulle innebära att inte kunna meänkieli i Tornedalen:

[...]det är till och med så illa att en del kanske skulle tycka att jag inte hörde hit och den där känslan gör en ju rotlös, så det är lättare att flytta iväg nån annanstans.

För båda grupperna är språket en manifestering för den personliga identiteten som tornedaling respektive jude. Genom att använda språket plockar de upp en identitet som gör att de särskiljer sig från de andra – majoritetssamhället. Identiteten manifesteras genom särskiljning och det som särskiljer är språket. Identitet är relationell och genom att använda sig av symboliska markeringar i relation till den andre uttrycker man sin olikhet, i detta fall är olikheten språket (Woodward 1997, ss. 29-35). Att säga att man är tornedaling eller jude blir endast meningsfullt om man på det sättet särskiljer sig från någonting annat. På ett förenklat sätt kan man säga att meningen uppstår i skillnaden mellan två motsatta fenomen. Det finns inget inneboende i färgen svart som gör att vi förstår att färgen *är* svart utan det är först när vi kan jämföra svart med vitt som en mening med färgerna uppstår (Hall 1997). Detta menar vi är grunden till att nämnda respondenter från båda minoriteter vill manifesteras sin särskiljning från majoritetssamhället genom att tala ett särskiljande språk som de identifierar med sin egen etniska och personliga identitet.

De jiddischtalande respondenterna menar att de genom hela livet haft samma uppfattning av språket som de har idag, alltså en genomgående positiv uppfattning. En av respondenterna menar att hon möjligtvis hade en sämre uppfattning av språket när hon var yngre men att detta inte hade så mycket att göra med språket i sig utan snarare berodde det på att hon skämdes för att hennes föräldrar på grund av ett främmande ursprungsspråk pratade bruten svenska. Meänkielitalarna å sin sida har en annorlunda historisk bakgrund som gör att de har haft skiftande inställning till språket under sina liv. Samtliga respondenter vittnar om att inställningen till språket under deras uppväxttid präglades av en negativ känsla, både utifrån och inifrån gruppen. Meänkieli var ett lågstatusspråk och en av respondenterna säger att hon som barn fick höra att meänkieli inte var ett riktigt språk, att hon borde glömma det och prata svenska istället. Den egna synen på språket var under uppväxtenoreflekterad men inställningen till språket har dock förändrats under livets gång och två av respondenterna engagerade sig aktivt i början av 1980-talet då Tornedalska Riksförbundet (STR-T) startade. Bertil Isaksson som var med och grundade STR-T tror att några av förklaringarna till att de var just hans

generation som tog upp kampen för att nå ett erkännande, var dels att de hade verktygen genom utbildning och dels att de hade modet och självsäkerheten att göra detta, eftersom att de inte tillhörde generationen som direkt blivit straffade för användandet av meänkieli. Irene Muskos och Christina Hedström uppger att de blivit aktiva inom Riksförbundet efter att de sett annonser i tidningar angående mötessammankomster. De båda berättar att de då upplevde en känsla av identifiering och igenkännande när de förstod att det fanns fler som dem. Detta, att gå från en oreflekterad inställning till en medveten inställning till språket, kan beskrivas som att ens grupp-specifika identitet *blir till*. Genom att representera sig själv med signifikanta handlingar, i detta fall genom användandet av "sitt" språk, kan man skapa mening och förståelse för vem man själv är och vilken position man har (Woodward 1997, s.14). Meänkielitalarna gick från att "bara" se sig själva som tvåspråkiga till att se sig själva som en del av en specifik minoritetsgrupp, där de genom identifieringen med andra fick en uppfattning om vilka de själva är. De aktörer som handlar för att konstruera en kollektiv identitet, har den möjligheten att välja vilket symboliskt innehåll som ska ingå i den kollektiva identiteten samt vad detta innehåll ska betyda för gruppmedlemmarna (Castells 1997, s. 21). I tornedalingarnas fall ser vi det som att det till stor del var språket som tillskrevs det symboliska innehållet, när den tornedalska identiteten definierades ytterligare under det etniska uppvaknandet på 1980-talet.

Bland de respondenter som inte talar jiddisch eller meänkieli är olikheterna överlag stora. För de två judiska respondenterna har det faktum att de inte talar jiddisch aldrig haft någon inverkan på deras judiska identitet. Dessa två respondenter är relativt unga jämfört med de jiddischtalande respondenterna, då de båda är mellan 20 och 30 år. De har dock förståelse för att språket betyder mer för de äldre generationernas identitetsuppfattningar. Båda respondenterna är överens om att det är hebreiska som är det gemensamma judiska språket idag och att det därför är det språket unga judar bör lära sig för att stärka den judiska identiteten. En av respondenterna uppger att han uppfostrats för att få en stark judisk identitet, medan den andra respondenten uppger att hon uppfostrats mindre traditionellt. Trots att de båda har olika uppfostran anser ingen av dem att frånvaron av jiddisch skulle ha påverkat styrkan i den judiska identiteten. Daniel Israeli uppger att han skulle kunna tänka sig att lära sig språket för de få gånger han befinner sig i religiösa sammanhang där jiddisch används, Vanessa Marko har dock inget intresse av att lära sig språket. Hon säger vidare att responsen från hennes närmaste omgivning skulle vara sval och nästintill oförstående om hon skulle välja att lära sig språket. Föräldrarna skulle inte förstå varför hon skulle vilja lära sig det och inte heller förstå vem hon skulle tala språket med. Daniel säger att hans pappa förmodligen skulle bli glad om han valde att lära sig språket då det är ett sätt att hålla språket vid liv

medan Daniels kompisar inte skulle bry sig om han gjorde det. Respondenterna tror att anledningen till att språket inte har levt vidare, är att de äldre har haft som mål att snabbt anpassa sig till samhället, efter att de emigrerat till Sverige. För far- och morföräldrarna var det viktigt att barnen talade bra svenska. Detta, samt att man pratar hebreiska i Israel tror respondenterna är två av skälen till att deras föräldrar och far- och morföräldrar inte fört jiddisch vidare till nästa generation.

Inställningen till behovet av språket och önskan att kunna språket skiljer sig mellan de judiska respondenterna som inte talar jiddisch och de tornedalska respondenterna som inte talar meänkieli. De båda tornedalingarna som inte talar meänkieli ser ett stort värde i att behärska språket och önskar att de kunde det. Den ena respondenten har börjat gå en språkkurs för att lära sig språket. Respondenterna menar bland annat att utan språket har man missat stora delar av den tornedalska kulturen man vuxit upp med, då de ser språket som en kulturbärare för den tornedalska kulturen. Marit Nygård berättar att hennes egen pappa, som har meänkieli som modersmål, snabbt slänger sig med något ord på meänkieli för att signalera sin gruppidentitet om han befinner sig i ett sammanhang där han misstänker att det finns fler tornedalingar. Detta är ytterligare ett exempel på hur manifesterandet av den tornedalska identiteten sker genom användandet av språket. Båda respondenterna vittnar även om hur de inte har kunnat kommunicera eller haft svårigheter att kommunicera med vissa av sina respektive mor- och farföräldrar då dessa inte kunnat svenska alls eller inte kunnat det lika bra som meänkieli. Respondenterna upplever att de blivit bestulna ett språk. De tror att deras föräldrar inte lärt språket vidare i och med att språket så pass länge inte ens ansågs vara ett språk och att denna ”dialekt” därför värderades lågt. Trots att de båda respondenterna inte talar språket samt anser att språket är en viktig tornedalsk kulturbärare, anser de ändå att de själva är tornedalingar. De anser att huruvida man ser sig vara tornedaling eller inte är en subjektiv identitetsfråga. Marit Nygård menar att om man känner sig som en tornedaling och har tornedalska rötter så är man det. Torbjörn Ömalm anser sig kulturellt sett vara en tornedaling. Han säger följande angående frågan om vad han anser att en tornedaling är:

En tornedaling för mig är en person som har en ganska tydlig bakgrund i de finskspråkiga områdena där uppe [finskspråkiga områden=meänkieliområden]. Och man har en relation till själva språket meänkieli, men man kanske inte kan tala det. Man har det där kulturella starkt i botten någonstans, man har det där ursprunget från regionen. Men som sagt det är också ganska luddigt och det är säkert ganska känsligt att börja peta i för alla har nog olika uppfattningar om det. Sen är det det där att alla kallar sig inte för tornedalingar heller. Det är ju samma slags folk inom språkområdet så man måste ju göra ett ganska stort gränsområde när man talar om tornedalingar, men det är svårt...

Citatet vittnar om att det är svårt att definiera vad en tornedaling är men att han ändå själv anser sig vara det, trots att han inte talar språket som ändå ses som så pass viktigt för den tornedalska kulturen. Bland de judiska respondenterna som inte talar jiddisch och de tornedalska respondenterna som inte talar meänkieli, identifierar sig alla dock starkt med den judiska identiteten respektive den tornedalska identiteten. Detta ser vi som ett exempel på att identifieringen är en pågående process i skapandet av en viss identitet. Den judiska och den tornedalska identiteten innehåller inte något essentiellt, beständigt något som kräver vissa fasta attribut, utan identiteterna är föränderliga och konstrueras ständigt beroende på tid, situation och plats (Woodward 1997, s. 11). Den självdefinierade identiteten, den identitet man subjektivt tillskriver sig, kan antingen accepteras eller förnekas av andra, i detta fall minoritetsgruppen (Dencik & Wikberg 1984 se Illicki 1988, s.109). De tre av våra respondenter som kommer från Tornedalen och pratar meänkieli anser alla att man kan vara tornedaling utan att ha språket. Om utgångspunkten är att den åsikten är allmänrådande inom den tornedalska gruppen, så innebär det att de icketalandes identifiering av sig själva som tornedalningar även stämmer med den ”yttre” definitionen, i detta fall minoritetsgruppens definition. Med andra ord är det yttre attributet språket inte ett måste för identifieringen med den tornedalska identiteten. Dock visar citatet ovan och även Marit Nygårds uppfattning, på en motsägelsefull inställning angående den tornedalska identitetens subjektiva tillskrivning. Respondenterna menar att man är tornedaling om man känner sig som tornedaling, samtidigt framhåller båda att rötterna och ursprunget från området, samt en relation till språket är viktigt för att kunna tillskriva sig identiteten. Med andra ord ses identiteten som subjektiv men med vissa modifieringar.

Hur skiljer jag mig från andra i den gruppen jag ingår i? Detta är en fråga som berör vad personlig identitet handlar om. Vi har i detta avsnitt försökt att besvara frågor som vi anser kan innefattas i begreppet personlig identitet, i relation till språket. Dessa är frågor som: Varför talar jag ett språk? Vad innebär detta språk för mig? När använder jag språket? Vad innebär det för mig att inte kunna språket? Att dra skarpa skiljelinjer mellan den personliga identiteten, den språkliga identiteten eller den sociala gruppidentiteten är mycket svårt. Detta gäller som sagt speciellt för minoriteter då den personliga identiteten i större utsträckning kan överlappa med den språkliga och den sociala identiteten som även kan definieras som den etniska minoriteten (Virta 1994, s. 23).

7.2 Språkets olika funktioner – det mångfacetterade språket och dess inverkan på den språkliga identiteten

I detta avsnitt kommer vi att beröra frågor som handlar om den språkliga identiteten. Den språkliga

identiteten kan även ingå i den etniska identiteten, dock är etnisk identitet ett något vidare begrepp.

Respondenterna som talar jiddisch återkommer ständigt till språkets kulturella inslag. Jiddisch förknippas inte bara med ett språk utan en hel kultur, det handlar om hur man förhåller sig till sig själv, en speciell sorts humor, litteratur, maträtter, klezmermusik och jargong. En av våra jiddischtalande respondenter, Deanne Mannelid, menar att språket står för mycket och att det står för historien. Det judiska folkets vandringar märks i språket då det finns olika ord för samma sak, och att man använder orden olika beroende på om man har ursprung från exempelvis Polen eller Tyskland. Vidare säger hon att även om det religiösa språket är hebreiska, så finns alla religiösa ord på jiddisch trots att det är vardagsspråket. Deanne Mannelid säger vidare:

Så på det sättet är det ju även en gemenskapetsbyggare. Det bygger både över generationer och religiösa riktningar. Det är rätt häftigt att gå in i de ultraortodoxa områdena i Jerusalem och prata jiddisch med folk som inte får ihop det, de ser en sekulär människa som kommer här och pratar jiddisch. Trots att man står jättelångt ifrån varandra religiöst, så har vi något gemensamt.

Deanne Mannelid beskriver jiddisch som ett gränsöverskridande språk. Hon beskriver hur hon med hjälp av språket kan få inblick i och ta del av en kultur hon står långt ifrån religiöst. Även meänkielitalaren Bertil Isaksson uttrycker den gränsöverskridande dimensionen av språket genom att han tack vare meänkieli når den finska och ugriska kulturen. Han menar att han tack vare språket kan ta del av olika världar, dels bakåt i historien, men språket kan också ses som en nyckel till att förstå tankesättet och mentaliteten som finns i området. Genom kunskapen i meänkieli känner han sig välkommen i hela den nordiska hemisfären, vilket innefattar norra Norge, norra Finland, norra Sverige och norra Ryssland.

Jiddisch ses av de jiddischtalande judarna såväl som de icketalande judarna i vår analys, som någonting mer än bara ett verktyg för kommunikation. Jiddisch har genom historien använts i olika syften. Deanne Mannelid säger att jiddisch under början av 1900-talet kopplades samman med de judiska socialisterna. Anledningen till detta, menar Deanne Mannelid, är att judarna i bland annat Polen och Ryssland levde under svåra, fattiga förhållanden och att som fattig jude låg de socialistiska värderingarna nära till hands. Därför kan jiddisch sägas ha varit socialismens språk. Jiddisch har också använts bland väldigt religiösa grupper, då chassider (religiöst ortodoxa judar) talat det som vardagsspråk. Här ser vi ytterligare ett exempel på språkets många dimensioner och att det även kan användas i exempelvis politiska syften. Även våra tornedalska respondenter berättar

om att meänkieli på liknande sätt lånats ut för ett religiöst syfte, då det är laestadianismens predikospråk (luthersk väckelserörelse uppkallad efter predikanten Lars-Levi Laestadius. Rörelsen har ända sedan mitten av 1800-talet haft starkt fäste i malmfälten och Tornedalen, se Nationalencyklopedins hemsida/laestadianism, 17 december 2009). Språken har utöver att skapa en personlig och etnisk identitet även fungerat som identitetskapare för religiösa och politiska grupper.

Våra tornedalska respondenter förmedlar en samstämmig syn om att pojkar och män har närmare till språket. Detta då språket inom de traditionella näringarna fortfarande fyller en funktion. Då meänkieli först talades av bönder har språket ett rikt agrart ordförråd. På samma sätt lämpar sig språket väl vid fiske, rennäring och jakt. Dessa områden är traditionellt mer mansdominerade. Torbjörn Ömalm framhäver att kvinnor har haft en större tendens än män att flytta ifrån det tornedalska området eftersom att området inte erbjuder lika mycket för kvinnor i fråga om intresseområden. Bertil Isaksson berättar att bland kvinnor är umgängesspråket oftare svenska och Marit Nygård menar att kvinnor i större utsträckning än män har arbetat inom den offentliga sektorn, där det är ett måste att använda svenska. När det gäller vilken klass man tillhör och om detta påverkar användandet av språket, menar både våra judiska respondenter och våra tornedalska respondenter att klass inte har någon nämnvärd påverkan. Det som främst påverkar användandet av språket är istället för de jiddischtalande vilket ursprung man har. De som använder jiddisch i Sverige idag är främst judar som härstammar från Europa. För tornedalingarna är det främst en fråga om utbildning. Respondenterna beskriver att de som har en högre akademisk utbildning tenderar att i större grad gå över till svenska då det språket anses mer fullständigt för akademiska ändamål. Användandet av språket kan dock bland tornedalingar påverkas av hur väl man talar meänkieli. Bertil Isaksson talar om att det pågår en debatt om ”blatte-meänkieli” och om hur rent språket bör och kan vara. Han menar själv att det är viktigt att hålla en pragmatisk inställning till detta då man annars riskerar att ”krama ihjäl” språket. Marit Nygård berättar att man lätt kan känna mindervärdeskomplex för att man inte kan tala språket eller att man inte talar det tillräckligt bra. Torbjörn Ömalm som håller på att lära sig meänkieli vittnar om att det är ett språk man tar på stort allvar och inte gärna gör fel på, för att det ligger så nära. Vi uppfattar det som att de icketalande respondenterna känner att de som tornedalingar borde kunna språket, varför de känner visst komplex för avsaknaden av det, framförallt när de hamnar i tornedalska sammanhang. Genom socialiseringsprocessen förmedlas en stor del av den kultur man omges av genom språket. Ord blir känslomässigt och kulturellt laddade och själva språket blir en viktig länk för att få tillgång till den kulturella världsbilden (Virta 1994, s 25). I och med detta kan den språkliga identiteten vara grundläggande för att få tillgång till den egna kulturen.

Bevarandet av minoritetsspråken anses vara viktigt både för våra judiska respondenter och för de tornedalska respondenterna. Att språken i olika utsträckning finns kvar idag menar de jiddischtalande beror på att jiddisch talas i flera länder som vardagsspråk, bland annat bland chassiderna i New York och i Israel. Anledningarna till att jiddisch ändå är ett så pass litet språk i Sverige idag, är enligt våra judiska respondenter en följd av de judiska förfädernas vilja att anpassa sig till Sverige, samt även att hebreiskan har trängt undan jiddisch och tagit platsen som det mest utbredda judiska språket. Att meänkieli fortfarande talas i Tornedalen menar respondenterna bland annat beror på att Tornedalen ligger nära Finland, att inflyttningen av enbart svensktalande har varit låg samt att det under en längre tid var vanligt att finska kvinnor flyttat till Tornedalen och gifte sig med svenska män. Bland de yngre generationerna idag är det förhållandevis få som talar meänkieli. Samtliga av våra respondenter vittnar om att situationen för språket idag är ett resultat av den assimileringspolitik som den svenska staten förde från slutet av 1800 -talet fram till år 1957 (Svenska Tornedalingars Riksförbunds hemsida, 14 december 2009). Bertil Isaksson säger följande om de äldre generationernas upplevelse och inställning till språket:

Jag tror inte att de i min generation har känt något utanförskap, jag har aldrig haft något problem med det här språket. De tidigare generationerna som inte kunde svenska var utsatta för förtryck genom att man inte godkände de här människorna som de var. Man kunde inte fungera med det språket man hade utan då kände man sig i underläge. Man togs inte emot överallt[...] med sitt eget språk utan man skulle kunna svenska och ha svenska tankar och funderingar. Då kände man den här underlägsenheten och fick dåliga vibbar över sin egen bakgrund och började till och med hata den och ville bli av med den. Däri ligger mycket av förklaringen till att man på 50- 60- och 70-talet inte längre överförde språket till sina barn. Man ville inte att barnen skulle ha samma känsla och problem och svårigheter i livet, och att de inte skulle stanna här.

Detta längre citat menar vi på ett tydligt sätt beskriver hur språkbytesprocessen, från meänkieli till svenska, som pågår idag har kommit till. Skammen och mindervärdeskomplexet den äldre generationen har känt inför sitt modersmål har starkt påverkat språkets minskande omfattning. Respondenten Torbjörn Ömalm menar att staten mer eller mindre har lyckats med det uppsåt den hade: att utplåna språket. Detta genom att statens syn på språkets värde lyckades överföras till språkbrukarna själva. Irene Muskos berättar att det är vanligt att höra äldre säga att meänkieli inte ens är något språk, och hon menar att det sorgliga är att de äldre uttrycker denna åsikt just på det språk som är deras modersmål, nämligen meänkieli.

Ett sätt att se på hur mänsklig interaktion fungerar är att utgå ifrån att människan har en unik förmåga att sätta sig in i hur andra människor kommer att reagera på de signifikanta signaler, signaler de inblandade tolkar på liknande sätt, man själv sänder ut (Mead 1976). Denna förmåga att överta den andres roll är grundläggande för människan då detta gör att denna kan fungera i verkligheten. De äldre generationerna av emigrerade judar som kom hit efter andra världskriget valde att anpassa sig till majoritetssamhället och ansträngde sig för att barnen främst skulle tala svenska framför jiddisch. Bland de äldre generationerna i Tornedalen förde man inte heller vidare meänkieli till barnen utan svenska premierades då det var det önskade språket i samhället. Ett sätt att förklara detta är att utgå från det teoretiska begreppet *den generaliserade andre* (Mead 1976). Människans förmåga till rollövertagande gör att hon kan förstå hur andra generellt uppfattar vissa situationer. Detta att förstå vad den generaliserade andre väntar sig och vill ha, gör att man som individ kan veta hur man ska bete sig för att passa in i de normer och värderingar som den generaliserade andre uttrycker. Bland den äldre generationen meänkielitalare kan man tydligt se hur majoritetssamhället, i detta fall individens generaliserade andre, har ansett att språket meänkieli inte är ett språk och därför inte bör talas. För att fungera och passa in i samhället kan individen själv välja att anamma den generaliserade andres åsikt, i detta fall alltså att även själv se det egna modersmålet som någonting som inte är värt att ha och bevara. Människan påverkas av tidigare erfarenheter av roller och värderingar och detta konstituerar personens uppfattning om vem den är. Med andra ord påverkas individens uppfattning om självet av interaktionen med andra i den verklighet man lever i. På så sätt väljer man genom social handling att i stort anpassa sig till de ramar som det yttre samhället man verkar inom sätter upp. Den generaliserade andres värderingar och normer manifesterar sig för individen genom att den uttrycks materiellt, exempelvis i samhällets regelverk samt i handlandet och samtalet som tar plats i vardagslivet (Perinbanayagan 1985, s. 145). Vi menar att denna process har varit verksam och bidragit till att de båda minoritetsspråken idag har en förminskad utbredning i Sverige.

Respondenterna från både den judiska gruppen och den tornedalska gruppen framhåller att respektive minoritetsspråk bland annat är historie- och kulturbärande. Detta innebär som tidigare nämnts att i den händelse språken dör ut så hotas även en del av tillgången till kulturen och dess reproduktion.

Vad gör oss lika vissa människor och samtidigt olika andra? Svaren till denna fråga kan i identitetssammanhang förknippas med den kulturella eller språkliga identiteten för individen och för gruppen. Vi har i detta avsnitt försökt reda ut detta genom att besvara frågan vad språket har för

funktion utöver det rent kommunikativa. Vilka ytterligare symboler gömmer språket och är betydelsefulla för dem som identifierar sig med den aktuella minoritetsgruppen? Som tidigare nämnts ser vi inga tydliga skiljelinjer mellan den personliga, språkliga och sociala identiteten.

7.3 Effekten av minoritetsstatuserkännandet på grupp och individnivå – särskiljandets värde och olikhetens plats i majoritetssamhället

I det här avsnittet belyser vi social och kollektiv identitet. Detta är identitetskänslan som upplevs i och med identifiering med en grupp där medlemmarna har gemensamma egenskaper och gruppen i sig skiljer sig från andra grupper. En grupp med specifika egenskaper uppstår först i kontakten med andra grupper (Tajfel 1974).

Att tillhöra en grupp som är klassificerad som nationell minoritet med ett språk som blivit klassificerat som nationellt minoritetsspråk i Sverige, innebär för de judiska respondenterna vi talat med främst att de har lättare att organisera sig för att bevara jiddisch, samt att de får ekonomiskt stöd av staten. Alla ser erkännandet som någonting positivt men menar att de privat inte påverkats i sin inställning till varken språket eller den egna gruppen. Bland de judiska respondenterna som inte talar jiddisch var det inte självklart att jiddisch skulle få minoritetsstatus. Både Vanessa Marko och Daniel Israeli uttrycker att de reagerat med viss förvåning över att jiddisch klassificerat som minoritetsspråk, detta då de var av uppfattningen att det är väldigt få människor i Sverige som talar jiddisch. För den respondenten som hör till den äldre generationens jiddischtalande, Hela Nasielski, var minoritetsspråkets nya status väldigt positivt, hon menade att det var bra att jiddisch blev ett riktigt, erkänt språk. För meänkielitalarna påverkade inte minoritetsstatusen dem personligen men de såg det som ett kvitto på att det som de arbetat och kämpat för sedan 1980-talet var rätt. Irene Muskos säger följande om hur erkännandet av meänkieli påverkat henne:

Nej, egentligen inte, för den där striden hade jag ju börjat med långt tidigare, så när det där kom var det ju mer: okej, nu är vi där, nu har vi kommit så här lång, vad skönt. Så att det blev bara en bekräftelse på att det var okej det vi hade sysslat med och att det ledde någon vart.[...] Sverige hade nog skitit i det här om de inte hade fått påbudet utifrån [påbud i och med Europarådets konvention angående minoritetsspråk].

Bertil Isaksson har samma åsikt om att han personligen inte har påverkats av minoritetsstatusen, men att åsikterna i Tornedalen går isär. Han menar att bland den äldre generationen finns en vilja att ”vara svensk” och att minoritetsstatusen av den anledningen inte mottagits på ett positivt sätt, då

den bidrar till särskiljandet från den svenska normen. Ett sätt att analysera varför det är på detta sätt, att främst de äldre i det här fallet har en negativ inställning till att ingå i en minoritetsgrupp, är att utgå ifrån begreppet social identitet och vad det innebär. Människans behov av social ordning och social identitet gör att individen gör sociala kategoriseringar och jämförelser mellan sin grupp och andra grupper, för att uppnå psykologisk särprägel (Tajfel 1974). *Social kategorisering* innebär att en person kategoriserar andra människor i grupper, på ett sätt som är meningsfullt för personen. Den *sociala identiteten* står för individens självuppfattning som bygger på dennes kunskap om tillhörighet till en social grupp samt den känslomässiga betydelsen som denna tillhörighet är förknippad med. Genom *social jämförelse* särskiljer individen den egna gruppen och andra grupper. Social kategorisering, social identitet och social jämförelse skapar fenomenet *psykologisk särprägel*. Inom detta sätt att se på hur individen genom ständig kollektiv jämförelse positionerar sig själv, ingår även en strävan efter att skapa en positiv bild av sig själv och den egna gruppen. Upplever man den egna gruppens egenskaper som positiva fungerar denna grupp som referensgrupp och inger trygghet för personen. Dessa referensgrupper ger individer gruppidentitet och grupployalitet. I det moderna samhället ingår en person i flera referensgrupper och det är först när någon av dessa grupper hamnar i konflikt som det uppstår störningar i gruppidentiteten (Tajfel 1974). Vi tolkar det som att de tornedalingar som motsätter sig minoritetsstämpeln antingen aldrig har ansett sig tillhöra denna referensgrupp, eller så har denna referensgrupp, den tornedalska, kommit i konflikt med en annan referensgrupp, den svenska nationella gruppidentiteten. Bertil Isaksson kommenterar den splittrade minoritetsuppfattningen på följande sätt:

Och sen är det så här, att här vill man fullständigt ha en känsla av att man är en del av Sverige och svenskar, och när man åker utomlands så identifierar man sig med svenskar och tror inte att man är finne[...]

Bertil Isaksson berättar vidare att etnicitetskänslan kanske har varit annorlunda förut men som resultat av "Sverige", media, skola och utbildning så har de, tornedalingarna, precis samma bakgrund som alla andra i Sverige. Han framhåller även att tornedalingarna var en del i nationsbyggandet.

Vi menar att både den tornedalska och den judiska gruppen historiskt sett har övertagit majoritetsgruppens referenser, alltså i det här fallet den svenska majoritetsgruppens syn och värderingar. Det har resulterat i att båda grupperna har anpassats till majoritetsgruppen. Detta har skett på lite olika sätt mellan grupperna. Den judiska gruppen har anpassats men samtidigt lyckats

behålla både en viss grupployalitet mot den judiska gruppen samt en generell positiv självuppfattning. Den tornedalska gruppen har historiskt sett anpassats sig till och övertagit majoritetsgruppens referenser. Dessutom har de anammat majoritetsgruppens negativa syn av den egna referensgruppens kanske tydligaste attribut, nämligen språket. På detta sätt har en negativ identitet uppstått. Majoritetsgruppens negativa syn berörde, som sagt, främst språket meänkieli, vilket staten genom skolväsendet försökte utrota. Den judiska gruppen har haft flera starka kollektiva attribut, exempelvis religion och traditioner som hållit dem samman, medan för den tornedalska gruppen var kanske meänkieli det tydligaste gruppsspecifika attributet, vilket gjorde att en negativ identitet uppstod när det egna språket av majoritetsgruppen ansågs vara fel.

Eftersom att den positiva inställningen inom den judiska gruppen, enligt våra respondenter, behållits och att den består än idag samt att gruppen även har lyckats behålla fler gruppsspecifika attribut, har språket inte haft samma vikt för den judiska identiteten i Sverige. Detta tror vi är ett av skälen till att jiddisch idag inte i någon stor utsträckning förs vidare till de yngre generationerna. Inom den tornedalska gruppen har dock den negativa identitetskänslan förbytt mot en kollektiv mobilisering och en stark vilja att revitalisera det tydliga gruppsspecifika attributet, språket meänkieli. Denna mobilisering uppstod på tidigt 1980-tal och den etniska revitaliseringen vittnar Bertil Isaksson och Irene Muskos om, vilka båda har engagerat sig för detta återupptagande av språket. Denna etniska revitaliseringsprocess har tydligt påverkat de yngre tornedalska respondenterna som inte talar meänkieli. Båda två önskar att de kunde meänkieli och anser att språket är en viktig nyckel för att till fullo förstå sitt ursprung och sin identitet. Torbjörn Ömalm beskriver meänkielis vikt för den egna identiteten på följande sätt:

Som det känns nu, i och med att man börjar uppmärksamma det för sig själv och lära sig mer och mer, är det som att en saknad bit håller på att falla på plats. Eftersom själva språket är en del av ens identitet, det är något som man saknat, som man börjar få tillbaka.

Självidentifieringen sker i många steg där den etniska klassificeringen är en grundläggande del (Ardener 1989 se Hylland Eriksen 1993, s. 114). Detta menar vi på ett tydligt sätt illustreras av citatet ovan.

Förutsättningarna för de fem nationella minoriteterna förändrades på ett grundläggande sätt år 2000, då grupperna fick status som nationella minoriteter och respektive grupps språk klassificerades som nationella minoritetsspråk. Den strukturella förändringen har inneburit att de nationella

minoritetsgrupperna nu har statligt stöd för att främja och bevara de olika kulturerna. Vi frågade samtliga respondenter om de ansåg det vara viktigt att som minoritet särskilja sig från majoritetssamhället och på så vis framhäva det som är de grupp-specifika egenskaperna. Alla våra respondenter menar att det är viktigt att minoriteter får utrymme att uttrycka sig och att just språk i sig alltid är berikande. De ser det även som något väldigt positivt att det i Sverige idag erkänns att det finns flera olika kulturer inom landet. Samtidigt är de alla noga med att framhäva att uttrycket av det särskiljande aldrig får gå till överdrift och att minoritetsgrupper aldrig får ”pracka på” majoritetsgruppen sina värderingar och traditioner. Vidare ställde vi frågan hur respondenterna själva upplever att det finns ett utrymme i majoritetssamhället för minoriteterna att uttrycka sin särart. Genomgående svarade våra respondenter från båda minoritetsgrupperna att de anser att utrymmet för minoriteter att uttrycka sig i majoritetssamhället är relativt litet. Kunskapen om Sveriges minoriteter är dålig och bland majoritetsgruppen finns det en misstänksamhet mot allt som är annorlunda. Lennart Blecher uttrycker detta på följande vis:

I Sverige finns det en stor misstänksamhet, man tror att andra ska komma och ta något från svenskarna, man förstår inte att de faktiskt bidrar.

Fortfarande nio år efter att ramkonventionen för nationella minoriteter antogs i Sverige uppger våra respondenter att de upplever att minoriteter ännu inte ses som en självklar del av samhället. Respondenter från båda grupper och då främst de tornedalska, där språket som vi visat spelar en central roll för gruppidentiteten, uttrycker en stark oro för att minoritetsspråket håller på att dö ut. Språkbytesprocessen ses som allvarlig och det finns en stark önskan att stoppa den. Här anar vi en viss konflikt mellan majoritetsgruppen och minoritetsgruppen. Staten och majoritetsgruppen, har officiellt givit minoritetsgruppen erkännande och med detta viss laglig rätt att främja den egna kulturen, däribland språken. Trots att det finns en institutionell möjlighet att exempelvis arbeta för att vända språkbytesprocessen, uttrycker våra respondenter att detta sker i begränsad utsträckning. Ser man på denna situation ur ett struktur-aktörperspektiv, är det tydligt att den strukturella möjligheten att förändra språkbytesprocessen finns, i och med att staten infört lagar som är tillsatta för att främja en sådan förändring. För att detta ska realiseras krävs dock att aktören, i detta fall minoritetsmedlemmarna, genom sociala praktiker handlar för att stoppa språkbytesprocessen, så att användandet av språket kommer att reproduceras och vidare bli en del av strukturen (Giddens 2003). Historiskt sett har språkbytesprocessen i Tornedalen haft dubbel karaktär. Dels har staten varit aktiv för att meänkieli ska bytas ut mot svenska, och dels har även människorna i området till stor del handlat efter detta ändamål, då de själva sett ett värde i att barnen skulle få lära sig god

svenska som krävdes i skolan och i det kommande arbetslivet (Elenius 2001, ss. 45-47). För att språkbytesprocessen ska vändas idag krävs det dock att medlemmarna i gruppen själva inser värdet och funktionerna i språket (Huss 1999, ss. 103-106). Att möjligheter skapas för att den nationella minoriteten ska se minoritetsskapet som en resurs och tillgång i majoritetssamhället, tror vi är grundläggande för att minoritetsspråken ska kunna bli levande igen.

Vad gör oss människor lika varandra i en grupp? Denna fråga kan ställas angående vad som konstituerar den sociala eller kollektiva identiteten. Vi har i detta avsnitt belyst effekten på den kollektiva identiteten som våra respondenter upplevt efter det statliga erkännandet av dem som nationella minoriteter. Detta både på en kollektiv och på en individuell nivå.

8. Slutsats och diskussion

8.1 Varför använder minoriteterna sitt språk trots att dessa grupper kan svenska och har funnits i Sverige i flera generationer? Bär språket med sig andra funktioner?

Vi har i analysen av våra resultat velat lyfta fram på vilket sätt ett minoritetsspråk kan påverka den egna identitet och varför man väljer att bevara detta språk trots att man som nationell minoritet funnits länge i Sverige och som grupp är integrerade i samhället. Det vi kan konstatera är att språket för våra respondenter innebär funktioner som har föga med det praktiska levernet att göra. Istället är det till största del av känslomässiga skäl som de talar språket. Genom att tala meänkieli eller jiddisch placerar sig individen i en kontext. De tornedalska respondenterna vittnar om att språket meänkieli innebär tillgång till en nyckel som öppnar för djupare förståelse, både för den egna bakgrunden och för den mentalitet som bärs vidare genom språket. På samma sätt är jiddisch så mycket mer än ett språk. Jiddisch bär med sig det judiska folkets historiska vandring och att tala språket ger även en djupare förståelse för detta. Det finns en kultur som omgärdar språket och innefattar en mentalitet, humor och litteratur vilket icketalarna av språket mer eller mindre går miste om. Bland både de judiska och de tornedalska respondenterna framhålls att inget av de båda språken har klassmässig association. Däremot finns det bland tornedalingarna en tydlig könsskillnad i språkanvändandet. Då meänkieli historiskt sett varit ett språk som använts i mansdominerade yrken och domäner som jakt, fiske och skogsbruk, har detta gjort att språket inte förts vidare till kvinnor i samma utsträckning som till män. En stor skillnad vi klarlagt i vår studie är att bland de tornedalingar som inte pratar meänkieli, är det tydligt att de ser meänkieli som en viktig del av den tornedalska identiteten och att avsaknaden av språket i och med detta påverkar självkänslan och den egna upplevelsen av tillhörighet med gruppen. Denna tendens märks inte alls bland våra judiska

respondenter som inte talar jiddisch. Vi tolkar detta som att det i den judiska gruppen och identiteten finns ett flertal grupp-specifika attribut som gör det möjligt att manifesteras sin judiska identitet. Detta leder i sin tur till att språket inte får en lika betydande roll för den egna självuppfattningen, vilket språket dock kan få i den tornedalska gruppen. Den judiska identiteten har självklart förändrats under historien men den har ändå länge varit definierad på ett eller annat sätt, utifrån gruppens kriterier eller det yttre samhällets kriterier. Den tornedalska identiteten, som en tydlig grupp, har mer eller mindre skapats så sent som i början på 1980-talet. Med andra ord har tornedalingarna haft en *dåtida* gruppidentitet som skiljer sig från dagens *nutida* gruppidentitet där man i lag nu definieras som nationell minoritetsgrupp med ett eget språk. Med detta i åtanke är det naturligt att den yngre generationen tornedalingars gruppidentitetskänsla fortfarande är under konstruktion. Detta kan illustreras av våra icke-meänkielitalande respondenters önskan att tala och behärska språket. Hur den tornedalska identiteten kommer att se ut i framtiden är svårt att förutspå men utifrån vår studie kan man anta att språket kommer att spela en central roll.

8.2 Vad har påverkat minoritetsmedlemmarnas inställning till språket?

För de meänkielitalande respondenterna är det främst den, historiskt sett, negativa bild av språket som har påverkat inställningen. På både struktur- och aktörsnivå har ett värde setts i att byta språk från meänkieli till majoritetsspråket svenska. Meänkielis låga status har haft en stor inverkan på självkänslan och detta har satt djupa spår i den tornedalska folksjälen vilket har resulterat i bland annat mindervärdeskomplex gentemot majoritetssamhället. Som vi tidigare beskrivit har denna negativa syn gradvis bytts ut mot en idag uppvisad stolthet över språket i stora delar av gruppen samt att det nu förs en diskussion om hur pass rent meänkieli bör hållas. Bland den judiska gruppen har staten inte lika direkt påverkat inställningen till språket. Indirekt kan dock staten ses ha haft viss påverkan i och med assimileringpolitiken man förde mot invandrare lett till att språket i denna process inte fördes vidare till den yngre generationen. Utifrån våra respondenter kan detta mönster tydligt ses då varken respondenterna i 50- och 60- års åldern har talat språket som modersmål (dock har de haft en passiv kunskap av språket i och med att de mer eller mindre förstått språket), och inte heller de yngre i 20- och 30-års åldern. Judarnas syn på jiddisch har snarare påverkats av att det inom den judiska gruppen anses vara ett språk som för vidare den europeisk-judiska mentaliteten och kulturen. Respondenterna refererar ständigt till jiddisch som ett kulturellt språk. Kanske kan denna etikett även sättas på meänkieli i framtiden, då den tornedalska kulturen idag till stor del uttrycks på meänkieli, exempelvis så finns det idag en tornedalsk teater där samtliga pjäser framförs på meänkieli (se Tornedalsteaterns hemsida, 13 december 2009). Vi tror att detta antingen kan styrka användningen av språket, eller så kan det leda till att meänkieli, liksom jiddisch, främst blir

ett kulturspråk i Sverige som förlorar den vardagliga kopplingen.

8.3 Hur har statens erkännande av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken påverkat individ och grupp?

Båda minoritetsgrupperna menar att erkännandet främst haft en praktisk påverkan, då det gjort det ekonomiskt möjligt att främja kulturen genom exempelvis språkkurser och seminarier. I den tornedalska gruppen kan vi utifrån våra respondenter skönja en viss påverkan både på det individuella planet och på gruppnivå. En av respondenterna säger att erkännandet har påverkat gruppen då man genom att bli sedd och accepterad faktiskt inser att man ”är”. Samtliga respondenter menar att det är positivt att Sverige har erkänt att landet inte bara innehåller en monokultur utan att det existerar flera kulturer vid sidan av majoritetskulturen, som alla borde vara jämbördiga. Respondenterna framhåller att det är viktigt att majoritetssamhället blir varse om den ”ryggsäck” av mångkultur som präglat landet genom historien.

Den personliga, språkliga och sociala identiteten är alla viktiga komponenter i konstruktionen av individens identitet och den gruppidentitet personen eventuellt identifierar sig med. Hur individen/gruppen ser på sig själv, hur andra ser på individen/gruppen samt hur individen/gruppen tror att andra ser på sig själv eller på gruppen, påverkar den process där identiteten blir till. I denna studie där medlemmar ur två olika minoritetsgrupper jämförs med varandra har vi visat på hur denna process kan ske. Vi har bland annat visat hur historiska förhållanden påverkar synen på den egna identiteten och hur dessa förhållanden stundtals omöjliggjort och stundtals möjliggjort att en positiv bild av både den egna identiteten och gruppens identitet har kunnat ta form. För respondenterna ur de båda grupperna vi undersökt är det egna minoritetsspråket idag högt värderat. För en av grupperna, den tornedalska, har dock känslan av stolthet för språket infunnit sig först efter att en motståndsideitet konstruerats, i syfte att förändra synen på språket och gruppen i Sverige. En motståndsideitet skiljer sig från, eller motsätter sig den identitet som dominerar i samhället (Castells 1997, s. 22). I tornedalingarnas fall uttrycktes olikhetens eller särskiljandets identitet genom att det tydligast framträdande attributet för gruppen, språket, lyftes fram som en högt värderad symbolisk markör för gruppen. I och med tidens gång har denna motståndsideitet väckt en medvetenhet inom gruppen och med hjälp av de kulturella attribut som finns tillgängliga har den tornedalska gruppen valt att konstruera en kollektiv identitet. Detta för att omdefiniera de tidigare förhållandena där gruppen inte sågs som en definierad grupp över huvud taget. Med andra ord skulle det kunna vara den negativa bild som historiskt sett funnits av meänkieli och hur denna bild har påverkat gruppen, som idag resulterat i att våra unga tornedalska respondenter som inte talar

språket, sätter ett högt värde i att lära sig det. Detta för att fullt ut känna tillhörighet i den kollektiva identiteten.

De nationella minoriteterna har per definition en lång historia i Sverige. Detta ser vi som ett slags kapital eller en resurs som gör att de nationella minoriteternas vilja att särskilja sig inte uppfattas som ett hot mot majoritetssamhället. Statens erkännande av de nationella minoriteternas lagliga rätt att främja den egna kulturen tydliggör detta. Denna resurs som den historiska faktorn i detta fall innebär, delas i de flesta fall inte av andra minoritetsgrupper i Sverige som exempelvis har invandrat under den senaste tiden. Att se identiteten som ett projekt, att bygga en ny identitet med hjälp av kulturella attribut som gruppen har tillgång till, är en möjlighet som bland annat medlemmar ur de två nationella minoritetsgrupper vi studerat har (Castells 1997, s. 21). Flera av gruppmedlemmarna har idag tillgång till två språk och två kulturer som de har sitt ursprung i, vilket kan underlätta dessa personers förmåga, att beroende på situation och preferens, välja vilken identitet de vill manifesteras. I och med att de båda grupperna under lång tid har anpassats till majoritetssamhället finns det ingen större påtryckning från gruppen eller det övriga samhället att uppträda utefter grupp-specifika normer, utan det står fritt för individen att själv konstruera sin identitet. I olika situationer kan individen förhandla med sin identitet och manifesteras en av de flera identiteterna eller rollerna som passar för stunden.

Dessa förutsättningar råder för de flesta av våra respondenter med ett visst undantag. Både Daniel Israeli och Vanessa Marko beskriver hur de kan identifiera sig med den judiska gruppen trots att de inte pratar jiddisch och i Vanessas fall inte heller hebreiska. Detta då den judiska gruppen har ett flertal grupp-specifika attribut. För Marit Nygård och Torbjörn Ömalm, tornedalingar som inte talar meänkieli, kan antagandet av olika identiteter och roller inte genomföras lika smidigt. Dessa två individer ingår dels i den ”svenska referensgruppen” och dels i den ”tornedalska referensgruppen”. I och med att den tornedalska kollektiva identiteten i stor utsträckning byggts upp kring det kulturella attributet, språket, som fått tjäna som symbolisk markör för gruppen, försvårar detta Torbjörn Ömalms och Marit Nygårds möjligheter att fritt konstruera den tornedalska identiteten. Detta då de inte behärskar det viktiga språket. Denna oförmåga kanske blir extra tydlig för respondenterna när de befinner sig i Tornedalen, där fler människor identifierar sig med den tornedalska gruppen och dessutom talar språket.

Inom varken den judiska eller den tornedalska gruppen, talas minoritetsspråken i någon hög utsträckning bland de yngre generationerna. Detta kan ge sken av att språksituationen inom de båda

grupperna har liknande karaktär. Vi har dock visat på en tendens att både inställningen till språken och den roll språken har i grupperna skiljer sig åt. Språkbytesprocessen inom de båda grupperna har haft så väl liknande som skiljande grund, tillvägagångssätt och resultat. Vi tolkar det som att de båda minoritetsspråken, jiddisch och meänkieli, har skilda framtida förutsättningar. Unikt för den judiska gruppen är att jiddisch mer eller mindre ersatts av hebreiska bland de yngre, vilket våra judiska respondenter vittnat om. Meänkieli å andra sidan, med dess viktiga funktion för den kollektiva identifieringen samt de efterdyningar den etniska revitaliseringen medfört, har möjligtvis en ljusare framtid.

Det är tydligt att det egna språket under olika perioder har stor påverkan på identiteten samt identifikationen med vad som anses vara den egna gruppen. Området identitet och språk är ett stort och viktigt område som påverkar var människa i dagens samhälle. Ett exempel på ett intressant spår för vidare forskning är att titta närmare på hur skillnaden i språkbruk mellan könen i Tornedalen påverkar identiteten och känslan av tillhörighet. Det skulle även vara givande att göra en fördjupad studie av uppfattningen angående minoritetsspråket mellan olika generationer, både i den tornedalska gruppen och i den judiska gruppen. Slutligen tror vi att en studie av liknande karaktär som denna, men som inkluderar alla de fem nationella minoriteterna skulle vara givande.

Referenser

- Boyatzis, R (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. London: Sage.
- Boyd, S & Gadelii, K.E (1999) ”Vem tillhör talgemenskapen? Om Jiddisch i Sverige”, s. 299-324 i Hyltenstam, K. (red) *Sveriges sju inhemska språk - ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Castells, M (1997). *Identitetens makt*. Vol. 2 av Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur. Göteborg: Daidalos AB.
- Djurfeldt, G. Larsson, R & Stjärnhagen, O (2003). *Statistisk verktygslåda – samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Elenius, L (2001). *Både finsk och svensk: Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850-1939*. Forskningsprogrammet *Kulturgräns norr*. Umeå universitet. Luleå: GTC
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H & Wängnerud, L (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Giddens, A (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hall, S (1997) ”The work of representation”, s. 13-63 i Hall, S. (red.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications Ltd.
- Huss, L (1999). *Reversing Language Shift in the Far North*. Studia Uralica. Uppsala Universitet. Uppsala: Textgruppen i Uppsala AB
- Hyltenstam, K (1999) ”Begreppen språk och dialekt – om meänkielis utveckling till eget språk”, s. 98-134 i Hyltenstam, K. (red) *Sveriges sju inhemska språk - ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Ilicki, J (1988). *Den föränderliga identiteten*. Diss. Uppsala universitet. Stockholm: Graphic systems.

- Kvale, S (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Layder, D (1998). *Sociological practice. Linking theory and social research*. London: Sage.
- Mead, G (1976). *Medvetandet, jaget och samhället: Socialbehavioristisk ståndpunkt*. Uppsala: Argos.
- Perinbanayagam, R.S (1985). *Signifying Acts*. Illinois: Southern Illinois University.
- Rapporter från riksdagen 2007/08: RFR24. *Kulturutskottets offentliga utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur*. Stockholm: Kulturutskottet.
- Regeringens proposition 1998/1999:143. *Nationella minoriteter i Sverige*. Stockholm: Fritzes
- SOU 2006:19. *Att återta mitt språk: Åtgärder för att stärka det samiska språket*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:40. *Rätten till mitt språk: Förstärkt minoritetsskydd*. Stockholm: Fritzes.
- Sznajderman-Rytz, S (2007). *Jiddisch-språk utan land med hemvist i Sverige. Åtgärder för att stärka och utveckla jiddisch år 2007*. Judiska Centralrådet i Sverige.
- Tajfel, H (1974). Social Identity and Intergroup Behaviour. *Social Science Information* vol.13 nr 4, s. 65-93, Paris.
- Winsa, B (1998). *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden*. Occasional Paper nr. 17. Applied linguistics association of Australia: ANU Printing service.
- Virta, E (1994). *Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige och Finland*. Diss. Stockholms universitet. Edsbruk: Akademitryck AB
- Woodward, K (1997) ”Concepts of identity and difference”, s. 7-48 i Woodward, K. (red.) *Identity*

and difference. London: Sage Publications Ltd.

Andrahandskällor

Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H & Wängnerud, L (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. ss. 289-290. Stockholm: Norstedts Juridik AB. Citerar McCracken, G (1988). *The Long Interview*. Beverly Hills: Sage.

Hyland Eriksen, T (1993). *Etnicitet och nationalism*. s. 114. Nora: Nya Doxa AB. Citerar Ardener, E (1989[1972]). ”Social anthropology and population” i Edwin Ardener, *The Voice of prophecy and Other Essays*, (red.) Chapman, M, ss. 65-71. Oxford: Blackwell.

Ilicki, J (1988). *Den föränderliga identiteten*. s. 109. Diss.Uppsala universitet. Stockholm: Graphic systems. Citerar Dencik, L & Wikberg, H (1984) *Social Conflict and Ethnic Identity: Some conceptual elaborations*, (stencil)

Lundin, E (2004). *Motstånd och kreativitet: George Herbert Meads bidrag till aktör-strukturdebatten*. ss. 44-56. Eslöv: Symposion. Citerar Giddens, A (1984/1986). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Internetsidor

Nationalencyklopedins hemsida. *Laestadianism*. (elektronisk)
Tillgänglig: <<http://www.ne.se/laestadianism>> (2009-12-17).

Svenska Tornedalingars Riksförbunds hemsida. *Tornedalen*. (elektronisk)
Tillgänglig: <<http://www.str-t.com/tornedal.htm>> (2009-12-14).

Tornedalsteaterns hemsida. *Vad är Tornedalsteatern?* (elektronisk)

Tillgänglig: < http://www.tornedalsteatern.com/bilder/vad_ar_tornedalsteatern.htm > (2009-12-13).

Muntliga källor

Blecher, Lennart, muntl. intervju 2009-11-27

Hedström, Christina, muntl. intervju 2009-11-12

Isaksson, Bertil, muntl. intervju 2009-11-19

Israeli, Daniel, muntl. intervju 2009-11-19
Mannelid, Deanne, muntl. intervju 2009-11-16
Marko, Vanessa, muntl. intervju 2009-11-27
Muskos, Irene, muntl. intervju 2009-11-13
Nasielski, Hela, muntl. intervju 2009-11-17
Nygård, Marit, muntl. intervju 2009-11-16
Ömalm, Torbjörn, muntl. intervju 2009-11-20